

groen
wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
maart 1999 jaargang 65
afgiftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 60 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 2000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 120
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kan De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat (vragen naar Joris
Braquené, tel. 014/47.29.52)

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevoerde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/47 29 50 - fax 014/47 29 51
gemeentekrediet 096-2218078-97

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 600 F
andere landen: 1.000 F

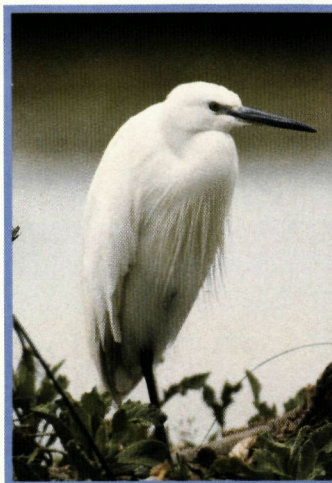
Onze vereniging beheert niet minder dan
168 ha van de Liereman, ongetwijfeld één van
de mooiste natuurreservaten in de Kempen.
Kom er eens wandelen in begin april,
genieten van de keur en geur van de Gagel.
Maar ook genieten van een 'Gageleer'.
Gezondheid!

(Foto: R. Willockx)

Realisatie: Van Gompel/Odyse b.v.b.a.
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

pr no du l

41

Op vogelobservatie in de
Coto Doñana

42

En na de
Roodwangschildpad komen
de anderen!

48

In de orde van de kousenband:
Het Waterhoen

51

Het tuintje van verlangen: De Bostulp

53

Natuurhistorisch nieuws

56

Had je dat gedacht?

57

Help den Battelaer herleven!

62

Activiteitenkalender

69

Voor u gesprokkeld

73

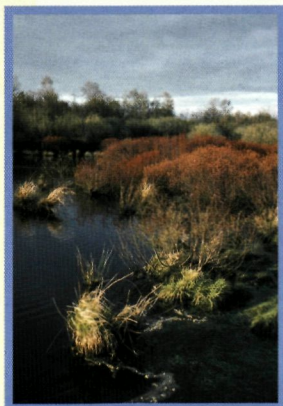
Verenigingsberichten

75

Goed om te weten

76

Boekbesprekingen

Op vogelobservatie in de Coto Doñana

H. FRANCKX

*Een zwaluw was zeer wijs,
Want zij ging veel op reis,
En wie veel lange reizen maakt,
Weet veel en is ook welbespraakt...*
(naar Jean de la Fontaine)

Tijdens de Wielewaalreizen van 1984 en 1990 naar de Costa de la Luz bezochten we zowel het prachtige Nationaal Park van de Coto Doñana als zijn mooie en rijke omgeving. De deelnemers zullen hieraan nog de beste herinneringen hebben. Sindsdien is er veel veranderd ten goede en ten kwade.

Tot voor enkele jaren was het moeilijk om privé naar de Costa de la Luz te reizen. Voor de Vlaamse toerist eindigde Spanje in Tarifa. Men moest met een huurauto van de luchthaven van Malaga of van Sevilla op eigen kracht ter plaatse zien te geraken. Sinds de wereldtentoonstelling van Sevilla in 1996 hebben

de Belgische touroperators de nog tamelijk ongerepte Costa de la Luz ontdekt. Ook nu nog hebben onze reisorganisatoren er vele hotels ter beschikking. Matalascañas is voor een eventuele bezoeker van de Coto Doñana de beste bestemming.

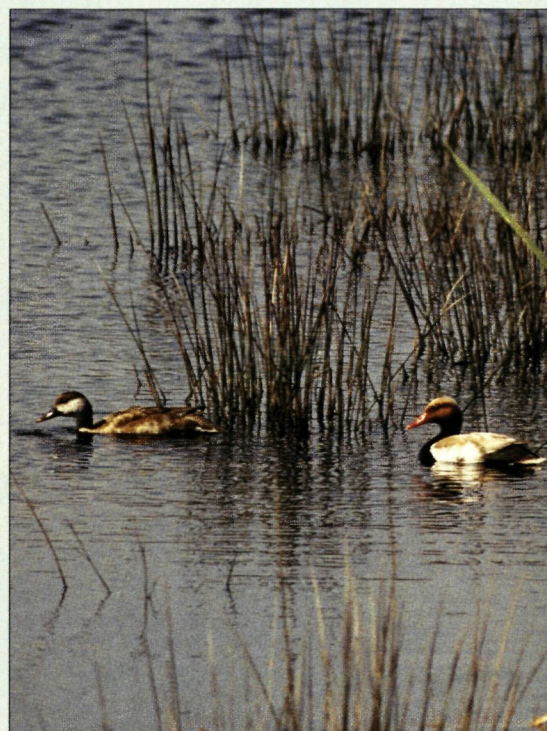
BESCHRIJVING EN GESCHIEDENIS VAN HET PARK

Het Nationaal Park van de Coto Doñana ligt aan de monding van de Guadalquivir in het zuidwesten van Spanje. Het is een van de belangrijkste waterrijke gebieden van Europa.

Kleine Zilverreiger

Foto: H. Van der Vloet

Krooneend

Foto: H. Van der Vloet

De ligging tussen Europa en Afrika en het zachte klimaat maken het reservaat tot een ideaal broed- en overwinteringsgebied voor tienduizenden vogels. Bovendien is het een onmisbare pleisterplaats voor nog eens miljoenen trekvogels, die er al sinds onheuglijke tijden tweemaal per jaar neerstrijken.

De weidse landschappen omvatten vele ecosystemen: een 30 km lang zandstrand, wandelende duinen, uitgestrekte moerassen, waterrijke lagunen, parasoldennenbossen met rijke onderbegroeiing, rijstvelden en zoutmeren. De weelde aan vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen, de gevarieerde flora maken van de Coto Doñana een uniek gebied, dat jaarlijks honderdduizenden bezoekers trekt.

Ook leven er een aantal bedreigde diersoorten, zoals de Pardellynx, de Farao-rat (een mangoestesoort), de Spaanse

Sindsdien kreeg het park vele internationale onderscheidingen: Reservaat van de Biosfeer (1981), Ramsar-gebied (1982), Vogelrichtlijngebied (1988), Diploma van de Raad van Europa (1985, 1990 en 1995) en World Heritage Site (1994).

DE RAMP VAN 1998

Op 25 april 1998 werd Spanje opgeschrikt door een catastrofe met ecologische, economische en sociale gevolgen zonder voorgaande. Onder druk van het water brak de dijk van het bezinkingsbekken van een pyrietmijn, waardoor 5 miljoen m³ zure en met zware metalen vervuilde modder de vallei van de Rio Guadiamar overspoelde. Deze bijrivier van de Guadalquivir veranderde op slag in een giftige vloed van gemiddeld 500 m breedte, die alles op zijn weg verwoestte. Wat achterbleef was een troosteloos landschap, bedolven onder een laag slijk met een zeer hoge zuurtegraad en vol zware metalen. Minstens 5.000 ha akkers, boomgaarden en rijstvelden zijn volkomen vernield. Het grootste deel van de oevers en van de moerassen van de Rio Guadiamar werden vervuild. Tientallen tonnen zoetwatervissen zijn aangespoeld op de waterkant, waar ze werden opgegeten door Duizenden watervogels, die er ongewild hun jongen mee vergiftigden. Nu wou het lukken dat na een droogteperiode van vele jaren het water in de Coto

Keizerarend, de Knobbeldmeerkoet, de Witkopeend, de Marmereend en de Purperkoet.

In de jaren zestig ondergingen de moerassen van de Guadalquivir talrijke bedreigingen. Rijstvelden namen gestaag uitbreiding ten koste van moerasland, met als bijkomend gevaar het massaal gebruik van pesticiden. Irrigatie van landbouwgrond deed en doet nog steeds het grondwaterpeil gevaarlijk zakken en reduceerde het debiet van de rivier. De toenemende druk van het toerisme bracht de natuurlijke habitats in het gedrang.

Het Wereldnatuurfonds zette daarom een internationale fondswervingsactie op touw om het kwetsbaarste deel van het moerasgebied aan te kopen. Zo kon in 1963 6.000 ha worden aangekocht en werd het biologisch station gebouwd. Deze actie lokte een sneeuwbaaleffect uit: onder druk van het WWF en van José Antonio Valverde, de stichter van Coto Doñana, werd het park in 1969 officieel opgericht en werd het beschermd gebied in één klap uitgebreid van 6.000 ha tot 77.260 ha. Hiervan zijn 50.720 integraal reservaat en 26.540 ha bufferzone.

Atlantische Geelpootmeeuw

Foto: H. Van der Vloet

Doñana net dit jaar een recordhoogte had bereikt. De vogelpopulatie, die hiermee gelijke tred houdt, zat eveneens op een hoogtepunt, wat de weerslag van deze ramp op het ecosysteem en op de soorten alleen maar erger kon maken.

Tot zover het slechte nieuws.

HET GOEDE NIEUWS

Gelukkig is er ook goed nieuws voor de natuur. Zoals ik zelf kon vaststellen, is er in het eigenlijke reservaat van de ramp niet veel te bemerken. De schade is het grootst in de landbouw- en buffergebieden.

Ander goed nieuws is dat de uitbreiding van de badstad Matalascañas aan banden werd gelegd. Ze strekt zich nu al uit over meer dan 5 km langs de zee. Er zijn trouwens nog bouwplaatsen genoeg in de urbanisatie-zone. De hoogspanningsleiding, die vroeger o.a. onder de Keizerarenden vele slachtoffers maakte, is vervangen door een veiliger bedrading. De bossen met Parasoldennen tussen de wegen naar El Rocio en naar Huelva zijn nu reservaat. Hetzelfde geldt voor de tot 100 m hoge en tot 1 km brede duinen ten noorden van Matalascañas.

Ten slotte zijn de mogelijkheden om het park te bezoeken sterk uitgebreid. Het natuurpark is volledig afgesloten en wordt streng bewaakt. Niettemin is er gelegenheid genoeg voor een bezoek. Om te beginnen zijn er 6 gratis toegankelijke bezoekerscentra. Ook zijn er 3 verschillende betaalde geleide rondritten door het park. Bovendien zijn er nog enkele vrij te bezoeken, maar interessante plaatsen.

Laten wij ze even overlopen.

DE BEZOEKERSCENTRA

De informatiecentra liggen aan de rand van het natuurpark. De bezoeker vindt er uitvoerige en verstaanbare gegevens over het reservaat. Er zijn audiovisuele middelen, tentoonstellingen en souvenirwinkels. Meest belangrijk voor de ornitholoog zijn de natuurpaden en schuilhutten.

Vier van de bezoekerscentra zijn te bereiken met de lijnbus van Matalascañas naar Almonte. Ze zijn gratis toegankelijk.

1. El Acebuche

Dit bezoekerscentrum is het interessantste van alle. Het bevindt zich op 4 km van Matalascañas. De afstand van de grote weg tot aan het centrum bedraagt 2 km. Een wandelweg over knuppelpaden en met een lengte van 1,5 km brengt de bezoeker langs 8 schuilhutten, van waaruit men de vogels kan observeren op het meer Laguna de los Pajaros.

Steltkluut

Foto: H. Van der Vloet

Vaste waarden zijn hier Fuut, Geoorde fuut en Dodaars, vele eend- en reigerachtigen, omzeggens alle waadvogels. Tijdens ons bezoek in september 1998 was er maar weinig water in het meer, zodat wij op een eilandje gedurende lange tijd een hele familie Purperkoeten konden observeren. Nooit te voren hebben we eveneens zo lang en zo duidelijk de Waterral kunnen gade slaan. En zeggen dat in de jaren zestig ornithologen een hele dag in de schuilhut van het Biologisch reservaat moesten zitten om een glimp van beide soorten op te vangen.

In de begroeiing wemelt het van rietvogeltjes. Men maakt er ook een goede kans op Dwerg- en Slangenarend, Zwarte wouw, Buizerd en Bruine kiekendief. De Blauwe eksters op de parking zijn de tamste van heel Spanje. Strooi wat broodkruimels op een picknicktafel en van alle kanten komen ze aangevolgen.

2. Al Acebron

De Palacio del Acebron ligt op 7 km van de weg van Matalascañas naar Almonte. De baan er naartoe is geasfalteerd en loopt door een bos van Zeedennen. De ingang bevindt zich op 14 km van Matalascañas. Het kasteel bevat een tentoonstelling over de geschiedenis van Doñana. Een knuppelpad van 1,5 km loopt rond het meer van Charco del Acebron. De omloop is vooral botanisch interessant.

3. La Rocina

Het bezoekerscentrum La Rocina ligt vlak tegen de weg op 1 km van het dorp El Rocio. Het heeft dezelfde ingang als El Acebron. Het knuppelpad van 3,5 km lengte met 5 schuilhutten voert u langs de rivier La Rocina en door een zeedenbos.

Mogelijkheden zijn hier Kroon- en Witkopeend, evenals Lepelaar, Ooievaar en Zwarte ibis. Purperkoet, Waterral, Kluut, Steltkluut en vele andere waad-

Blauwe Reiger en Lepelaar

Foto: H. Van der Vloet

Drieteenstrandloper - Tureluur Foto: H. Van der Vloet

vogels vormen hier ook een vaste waarde. Over een akker zagen we een Grauwe kiekendief (zwarte fase) jagen. Gedurende het broedseizoen is het gebied uitstekend voor observatie van zangvogels.

4. José Antonio Valverde

Dit bezoekerscentrum werd genoemd naar de stichter van het reservaat. Soms wordt het ook Cerrado Garrido genoemd. Het bevindt zich op de grens van de landbouwgebieden en de laatste strook ongerept moeras en vormt een ideale plaats voor de observatie van watervogels. Het centrum is te bereiken via het dorp Villamanrique de la Condesa. Van hieruit is de weg alleen geschikt voor terreinwagens en zonder gids bijzonder moeilijk te vinden (zie verder onder rondrit 3). Geen aanrader dus.

5. Fabrica de Hielo

Laatst en slechts vanaf de andere oever van de Guadalquivir te bereiken is het informatiecentrum in de ijsfabriek van Sanlúcar de Barrameda aan de monding van de stroom.

Het centrum beschikt over een tentoonstelling, een audiovisuele voorstelling en een uitkijktoren.

DE RONDRIJEN

1. Het Zuidwesten van het park

De eerste rondrit kan geboekt worden in het bezoekerscentrum van El Acebuche. Het is een aanbod van de maatschappij Marismas del Rocio. De rondrit van 80 km bestrijkt slechts een klein

deel van het reservaat. Ze duurt normaal 4 uur, toch gaat ze door de verschillende biotopen van het park en geeft een goed idee van de schoonheid en de uitgestrektheid van het gebied. Tijdens elke reis van De Wielewaal hebben wij deze excursie geboekt, maar dan voor een hele dag. Zie op de kaart de weg van het bezoekerscentrum 1 tot 5.

2. De boottocht

Een tweede mogelijkheid bestaat uit een boottocht van 30 km vanaf de monding van de Guadalquivir. Tijdens deze rondvaart wordt tweemaal gestopt voor een kleine wandeling in de omgeving. Ze wordt eveneens ingericht door de Coöperativa Marismas del Rocio en kan geboekt worden in het bezoekerscentrum Fabrica del Hielo in Sanlúcar de Barrameda. Ze is slechts interessant voor personen die logeren ten zuiden van de Guadalquivir.

3. De noordelijke route

Voor de derde rondrit kan men inschrijven in het hotel Puente del Rey in El Rocio. De maatschappij Doñana Equestre, die de tocht organiseert, heeft er haar zetel. Men kan er ook deelnemen aan een uitstap te paard. De rit met terreinwagens is 60 km lang en gaat van El Rocio naar Villamanrique de la Condesa en van hieruit naar het bezoekerscentrum José Antonio Valverde. Tijdens deze route maakt men de meeste kans op Keizerarend, Witbuikzandhoen en Pardellynx. Zie op de kaart de weg van informatiecentrum 3 tot 4.

ANDERE MOGELIJKHEDEN

1. De brug in El Rocio

Dit is de plaats, waar men met wat geduld al de speciale soorten van de Coto Doñana kan zien, o.a. Slobeend, Krooneend, Marmereend, vele reigerachtigen, evenals sterns en waadvogels. De brug over de rivier La Rocina ligt een halve km ten zuiden van El Rocio op de weg naar Matalascañas. De beste periode voor vogelobservatie is van 's middags tot zonsondergang.

2. El Rocio

Dit gekende bedevaartsoord is ook ornithologisch zeer belangrijk. Het witte kerkje kon in september 1998 wegens schilderwerken niet bezocht worden. Het O.L.V.-beeld bevond zich in Almonte. Het wordt vereerd sinds 1607. In de lente wordt het Mariabeeld in processie teruggebracht naar La Aldea del Rocio. Tienduizenden bedevaarders volgen dan te voet, te paard of met de paarden- of ossenwagen de zandweg van Almonte naar El Rocio. Deze bedevaart valt samen met de zigeunerfeesten van Pinksteren. Tijdens deze periode is er in de hele streek, zelfs met zeer veel geld, geen enkele kamer te bekomen. Gezien de paarden zich op kasseien zouden kunnen kwetsen, zijn al de straten van El Rocio ongeplaveid. Dit geeft het dorp een aparte charme.

De rivier La Rocina stroomt op een halve km. van het dorp onder de grote weg door, verandert dan van naam in La Madre de las Marismas en vormt een uitgestrekt ondiep meer. Langs het water werd een mooie wandeldijk met uit-

Flamingo's

Foto: H. Van der Vloet

kijkpunten aangelegd. Wat verder achter de kerk bevindt zich een ornithologisch centrum. Dit is het zesde informatiecentrum, en is niet op de kaart aangeduid. Het bevindt zich ten noorden van het moeras, zodat de beste uren voor observatie in de voormiddag liggen.

Tijdens ons bezoek in september 1998 stond het moeras, net zoals de rest van de Marismas, droog en graasden er paarden, koeien en schapen. Niettemin verbleven er honderden Flamingo's, Koereigers en Grauwe ganzen.

3. Palacio del Rey

Achter het dorp El Rocio leidt een zandweg naar de hacienda Palacio del Rey en naar het meer Boca del Lobo, van waar men een prachtig zicht heeft over de marisma. De weg gaat door een gevarieerd landschap met open stroken, dennenbossen en waterpartijen. Met wat geluk ziet men er Edel- en Damherthen, Everzwijnen en in de lente vele bewoonde nesten van Ooievaars en Zwarte wouwen. In het moeras broeden er in het voorjaar tientallen Vorkstaartplevieren. Het is ook de ideale route voor het waarnemen van de Keizerarend.

De zandweg is alleen berijdbaar met terreinwagens. In 1995 legde ik met drie andere Wielewalers het parcours af in een huurauto. We hebben toen meer de auto geduwd dan er mee gereden. Tijdens de beide Wielewaalreizen brachten wij de moed op om de meer dan 15 km tot aan het meer te voet heen en terug af te leggen. Wat waren dat mooie dagen!

4. Het strand

Het strand vanaf de badplaats Matalascañas tot aan de monding van de Guadalquivir is 30 km lang. Tijdens de lente- en herfsttrek is het buitengewoon interessant voor zeevogelobservatie. Wij noteerden er in september Kuhls pijlstormvogel, Jan van Gent, Witwangstern, Grote stern, Kleine mantelmeeuw en Geelpootmeeuw. Langs de zeelijn ontmoetten we geregeld Drieteenstrandlopers, Bonte strandlopers en Strandplevieren. Meer zuidelijk staan twee Moorse torens, beide broedplaats van de Slechtvalk. Toekomstige bezoekers van Matalascañas doen er daarom best aan in hun hotel een kamer met zeezicht te vragen.

5. De duinen

De tot 10 m hoge en tot 1 km brede duinen ten noorden van Matalascañas zijn de mooiste van heel Europa. Op enkele km van de badstad heeft men over de duinen een knuppelpad aangelegd, waarover men de zee kan bereiken.

De duinen vormen een ideale waarnemingsplaats voor de Moorse nachtzwaluw. De vogel komt al voor rond de camping juist ten noorden van de stad. Tijdens de voorjaars- en najaarstrek vormen de duinen een uitstekende pleisterplaats voor zangvogels. Wij zagen er in september o.a. Grauwe en Bonte vliegenvanger, Roodkopklauwier, Klapekster, Thekla leeuwerik, Gekraagde roodstaart, Gierzwaluw, Alpen gierzwaluw, Roodstuitzwaluw, Tapuit, Paapje en Roodborsttapuit. Onverwacht maar dankbaar meegenomen was de observatie van een Visarend.

6. Niebla

Wie over eigen vervoer beschikt, moet absoluut een bezoek brengen aan Niebla, een middeleeuws stadje ten noorden van Almonte. De versterkte plaats is alleen al de uitstap waard. Bovendien huizen in de stadswallen Kauwen, Rotsduiven, Slechtvalk, Torenvalk en vooral een grote kolonie Kleine torenvalken. Rond de stad zijn er ook vele ooievaarsnesten.

BESLUIT

De Coto Doñana is een ideaal gebied voor de vogelvriend, die tijdens enkele dagen en zonder veel verplaatsingen vele vogels wil observeren.

Alle seizoenen zijn goed, ook de winter, wanneer grote vluchten Grauwe ganzen en Kraanvogels zijn toegekomen. Het hotel Tierramar in Matalascañas, waar we met De Wielewaal tweemaal logeerden, is momenteel het hele jaar geopend.

Mijn echtgenote Clara en ik bezochten tussen 10 en 24 september 1998 al de bereikbare plaatsen, de meeste tweemaal, en noteerden zo meer dan 100 verschillende vogelsoorten. Niet slecht voor een ouder koppel.

P.S. Oprechte dank aan Peter Symens en zijn echtgenote voor het onverwachte, maar zeer geapprecieerde gezelschap gedurende twee dagen.

Henri Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier

We hadden het een beetje gevreesd dat de commerciële dierenhandel wel spoedig een antwoord zou vinden op het importverbod van Noordamerikaanse Roodwangschildpaddjes. De Europese Gemeenschap heeft sedert 22 december 1997 de import van deze schildpadden verboden om reden van een ecologische bedreiging voor de Europese herpetofauna. Vooral in het warme Middellandse Zeegebied zouden Roodwangen reproductieve kolonies vormen en in competitiviteit gaan met de populaties van de Beekschildpad *Mauremys leprosa* en de Europese moerasschildpad *Emys orbicularis*. Om van een impact op het broed van de Europese amfibieën nog niet te spreken.

Jonge Weekschildpad

Foto: H. Willockx

En na de Roodwangschildpad komen de

Het verbod van soorten die een ecologische bedreiging zijn voor autochtone soorten is mogelijk door de EG Verordening 338/97 van 1 juni 1997. In die Verordening werd enkel de Roodwangschildpad onder haar wetenschappelijke naam *Trachemys scripta elegans* opgenomen, dit omdat ze als een echt commerciële soort werd aanzien

die massaal wordt gekweekt en geëxporteerd. Zo zouden in 1997 maar liefst 1.447.034 op legale wijze vanuit de Verenigde Staten naar de EG zijn geëxporteerd (*Chelonian Conservation and Biology*, 3, 1: 148). Europa fungeert met 55 % van de schildpadden die jaarlijks de U.S.A. verlaten, als belangrijkste afzetmarkt, gevolgd door Azië met 44 %. Het resterend aantal gaat naar diverse andere regio's.

Het spreekt vanzelf dat het wegvallen van de belangrijkste afzetmarkt reacties zou uitlokken bij de "Turtle Farms" in de Verenigde Staten. De farms zijn ontstaan kort na de laatste oorlog en zijn vooral gelocaliseerd in de staten Louisiana en Mississippi. Alhoewel hun aantal er de laatste jaren is op achteruitgegaan worden jaarlijks nog altijd naar schatting 4 tot 7 miljoen jonge schildpadden geboren. Hoe werkt nu zo een farm? Iedere farm bezit gemiddeld 2 vijvers waar rond een zandbank, voor het afzetten van de eieren en een afrastering is geconstrueerd. Vijver en zandbank beslaan een oppervlakte van ongeveer een halve hectare. Hierin

Baby Geelwangen en Zaagruggen in de handel

Foto: H. Willockx

worden duizenden schildpadden gehouden in een dichtheid die zeer hoog is in vergelijking met de bezetting in het natuurlijk milieu, die 25 tot 185 individuen per ha telt. De farms hebben dan ook af te rekenen met een jaarlijks sterftecijfer van 3 tot 10 %. Dit is vooral te wijten aan onhygiënische omstandigheden door de te hoge concentratie aan dieren. Geen probleem: de verliezen worden aangevuld door het wegvangen van drachtige wijfjes uit de natuur. Alle in de zandbank afgezette eieren worden verzameld en kunstmatig uitgebroed. De pasgeboren schildpadden worden dan geëxporteerd over de gehele wereld.

Maar door het wegvallen van een belangrijke markt voelden de "Turtle Farms" zich in hun voortbestaan bedreigd en vonden ze vrij vlug een antwoord op het importverbod. Momenteel richten ze zich ook naar niet EG-landen en vanuit die landen worden de

Zonnende schildpadden langs de oever van de vijver (Hammond, Louisiana) Foto: R. Jooris

anderen!

Turtle Farm in Hammond, Louisiana

Foto: R. Jooris

Roodwangen dan de Gemeenschap binnengesmokkeld. Ze leggen zich bovendien toe op het "kweken" van andere Noordamerikaanse soorten. In oktober 1998 bezocht ik zo een farm in Hammond, Louisiana en wat blijkt nu. Meer en meer worden nu ook de Mississippi Zaagrugschildpad *Graptemys kohnii* gevangen en gekweekt en als exportdier gebruikt. Turtle Farms in andere staten leggen zich toe op de export van Geelwangschildpadden *Trachemys scripta scripta* en zelfs weekschildpadden *Apalone spp.*. En inderdaad: nog geen jaar na het importverbod verschijnen de eerste baby's van hogervermelde soorten in alle dierenspecialzaken. Binnen enkele jaren zullen we dus naast Roodwangen wellicht ook Geelwangen, Zaagruggen, meer koude resistente soorten van weekschildpadden en mogelijk nog andere commerciële soorten uit Noord-Amerika in onze natuurlijke wateren aantreffen !!!

Robert Jooris, werkgroep Hyla.

Waterhoen

Foto: J. Henderickx

Jaren geleden kocht ik bij 'Boekentoko A.Kok' in Amsterdam een boekje met een intrigerende titel: 'Over de tandlijsten en de eiwrat bij vogels.' Het leek me interessant iets meer te lezen over het witte puntje op de snaveltop van vogeljongen dat wij gemeenzaam eitand noemen. Het titelblad deed me niettemin aarzelen, want het schrijfsel was een proefschrift dat Herman Diederik Tjeenk Willink 'op maandag 3 juli 1899 (!) des namiddags om 3 uur' in de Rijksuniversiteit van Leiden moest verdedigen om de graad van doctor in de plant- en dierkunde te behalen. Maar wat heeft dat antieke proefschrift (waarvoor ik 7 gulden betaalde op 14 dec.1964) in 's hemelsnaam met Waterhoenen te maken ? Dat is het hem juist ! Die goeie Tjeenk spitste z'n aandacht (ondermeer) toe op Visdiefjes, Scholeksters, Wulpen en Waterhoenen. Waterhoenen boeiden me toen al buitengewoon, vandaar ! Ik kom nog terug op Tjeenk en z'n eiwrat, maar houd het eerst bij *Gallinula chloropus*, wat betekent: het kippetje met de groene poten, al is ons hoentje helemààl geen kippetje maar een rasechte ràl !

In de orde van d Het Wat

R. DE LUST

Over namen gesproken. In het nieuwe 'Woordenboek van de Vlaamse Dialecten' dat o.a. de vogels behandelt, vermelden V. Van Den Heede en J. Van Keymeulen volkse benamingen voor *Chloropus* die nu eens licht werpen op het milieu van de vogel, dan op z'n leefwijze : 'duikelkieken, kroddetje, modderhoender, rietepoelie, smierel, vaddekiesen, waterkiekentje, e.a. 'Waterhoenen zijn sterk gebonden aan de grens van nat en droog, aan de overgang van oeverbegroeiing naar open water. Waar een streepje modder, daarbovenop voldoende plantengroei om zichzelf en het nest te verstoppen en een geut water dat zwemmen en spoelen mogelijk maakt, aanwezig zijn, huist dat ranke 'hoentje' dat geen hoenderachtige is. Een tuinvijver van minimale grootte kan een waterhoengezinnetje huisvesting bieden. Mits de begroeiing voldoende beschutting biedt.

Waterhoenen zijn elegante vogels want ze lopen bijzonder soepel. Hun manier van gaan, rennen, sluipen, toiletmaken, hun hofmakerij, de houding van hun ranke romp en de manier waarop ze hun slanke poten met lange tenen bewegen, zijn gemeengoed voor alle rallen .

De habitat van *Gallinula chloropus* is niet eng begrensd, vermits hij leeft in de overgangszone van nat naar droog die aangevuld wordt met een plantendek dat kan variëren van welig naar arm. Het verspreidingsgebied is uitgestrekt, bijna cosmopolitisch zelfs. Dat wijst op de algemeenheid van z'n biotoop. Toch heeft de soort een voorkeur. Ze zoekt rijk begroeide oevers, soms met drijvende waterplanten, met water dat diep genoeg is om te duiken. Als daarbij overhangende takken, oeverstruiken, een achterliggende dichte gordel van riet, lisdodden e.a. voorkomen, vullen die z'n habitat functioneel aan. Veelal volstaat een grachtje, een kleine vijver met moerasplanten die een minimale camouflage van het nest mogelijk maken.

kousenband... erhoen

Hun bestaan speelt zich vooral aan de waterzijde van de oeverbegroeiing af. De vegetatie verschaft hen voedselrecipiënten en camouflage. Ze zoeken niet zozeer de wijde waterpartijen, evenmin de diepste beschutting van een rietgordel of moerasbos. Hooguit dringen ze daarin door als ze vluchten. Bij de Waterral ligt dat anders. Zij leeft hoofdzakelijk in de beschutting van hoge moerasplanten zoals Riet, zeggen, lisdoddes.

Waterhoenen hebben de lichaamsbouw van alle ralachtigen; een zijdelings afgeplatte romp, een kort opgericht staartje, ranke poten met bijzonder lange tenen. Ze zijn voorbestemd om soepel en snel tussen plantstengels door te glippen, ze kunnen behendig klauteren, zijn bovendien knappe zwemmers én duikers; zelfs rennen gaat ze goed af. Vliegen doen ze behoudens grotere trekverplaatsingen minder vaak en minder opvallend. Meestal beperken ze zich tot korte fladdervluchten in de nestbiotop, maar uit hun trekverplaatsingen blijkt dat ze flinke afstanden kunnen overbruggen. Hun vlieggedrag ontgaat ons grotendeels omdat ze nachttrekkeners zijn.

Omdat ze vrijwel nooit uit ons gezichtsveld verdwijnen, lijkt het erop dat Waterhoenen standvogels zijn. Het volstaat echter tijdens de winter plotse concentraties van vele tientallen vogels te vinden, om te beseffen dat dan noordelijke exemplaren arriveerden. Ringvondsten bevestigen dat Waterhoenen wel degelijk migreren. In een bijzonder interessant artikel van Peter Sys las ik dat ca. 60% van de Belgische vogels blijvers zijn en 40% trekvogel!

De vogels plegen tijdens de trek 'haasje-over'! Dergelijke Leap-frog migration manifesteert zich ook bij Kemphanen, Steenlopers en tal van andere vogelsoorten. Het is een fenomeen waarbij vogels van de noordelijke (bijv. Balti-

sche) populaties vèrst zuidelijk migreren om te overwinteren, gedwongen door te harde klimaatsomstandigheden en de onbereikbaarheid van voedsel in hun broedkwartieren. Dit verschijnsel doet zich deels ook voor bij Waterhoenen. Vogels van gematigde klimaatgebieden hoeven zich weinig of niets te verplaatsen. Hun leefgebied verstrekt heel het jaar voldoende foerageerkanalen. Bijaldien kunnen ze zonder veel conflicten hun eigen territoria blijven bezetten. Tijdens milde winters krijgen we ophopingen van eigen én noordelijker broedvogels. Alleen ringvondsten geven daarover uitsluitsel. Daaruit kan men afleiden dat een aantal vogels die bij ons als pulli geringd worden, teruggemeld worden uit Zuid-Europa (Spanje, Frankrijk).

Ik vermeld hierbij een kleine anecdote. Van twee waterhoenkuikens die in de zestiger jaren in de Meetjeslandse polders geringd werden in de late zomer,

werd het éne in Midden-Spanje, het andere in Zuid-Spanje geschoten tijdens de herfst, respectievelijk winter van hetzelfde jaar..

In Midden-Europa trekken jonge vogels vaak al weg in ZW-richting vanaf juli (H.Engler 1983). Veel hangt samen met de beschikbaarheid van voedsel, want we stellen toch ook vast dat de jongen van naeenvolgende broedsels in Vlaanderen, vaak blijven overwinteren in gezelschap van de oude vogels. De jonge vogels blijven soms tot vlak voor het nieuwe broedseizoen in de nabijheid van hun geboorteplek rondhangen (eigen waarn.). Het is allerm minst eenvoudig om de wintergroepen op te splitsen in 'oorspronkelijke territoriumhouders' en immigranten als men ze niet kan kleurmerken. Volgehouden onderzoek in stedelijke locaties leverden ondermeer de conclusie dat de winterimmigranten

vooral jonge vogels zijn die voor de winter aankomen en vlak voor de broedtijd opnieuw uitwijken (cf. Peter Sys 1996).

Waterhoenen zijn een dankbaar onderwerp voor gedragswaarneming. Klassieke broedplaatsen worden ieder jaar opnieuw bezet. De vogels leven binnen een beperkte oppervlakte. Wie een territorium veel bezoekt, constateert met eigen ogen dat de jongen van achtereenvolgende broedsels dikwijls maandenlang een duidelijke band met die omgeving blijven onderhouden.

Waterhoenen verdelen de zorgtaken voorbeeldig over beide partners. 's Nachts broedt het mannetje, overdag vooral het vrouwtje. Onderzoekers maten het aandeel van beiden in de broedzorg. Op 24 uur neemt het mannetje niet minder dan 72 % van de tijd voor z'n rekening, het vrouwtje de overige 28%! (Siegfried & Frost 1975 in Engler). De vogels zijn timide nestverdedigers t.o.v. mensen, maar ze ageren fel tegen andere belagers. Ze uiten hun argwaan door schelle geluiden. Meestal verlaten ze sluipend het nest, zwemmen of verbergen zich onder overhangende begroeiing. De nesten zitten enigszins onder de omringende vegetatie beschut, al vindt men nesten legio die niet bijzonder afdoende verstopt zijn. Soms worden plantendelen boven het nest dichtgetrokken. Eierroof door Meerkoeten, Bruine kiekendieven en knaagdieren komt regelmatig voor.

Het gebeurt dat nesten op een draagvlak van takken gebouwd worden, die laag boven de waterspiegel hangen. Als stukken van drijftillen waarop wilgenuitruiken groeien, losgerukt worden bij storm, kantelen de heesters vaak. Ze groeien deels verder aan de landzijde. De takken aan de waterkant sterven af en vormen geschikte loop- en klimtreden. Dat is het geval op sommige Meetjeslandse kreken. Er zijn ook echte boomnesten bekend, die meters boven de grond of de waterspiegel stonden.

Waterhoeneieren zijn crèmekleurig met een zweem van gelig-roze, met druk spatwerk van donkerbruine tot mauve stippen en vlekken die nergens een duidelijke krans vormen maar gelijkmatig verspreid zijn. De legsels omvatten 4 tot 7 eieren gemiddeld, maar 10 tot 11 eieren vormen geen grote uitzondering. Wellicht leggen in dat geval méér wijfjes bijeen. Het wordt half mei eer men de meeste legsels aantreft, al beginnen sommige paren weken vroeger. Drie weken broeden wordt van de oudjes gevergd. Omdat Waterhoenen vaak in de nabijheid van menselijke bewoning nestelen, word hun waakzaamheid sterk op de proef gesteld. Hoe dikwijls ze van het nest moeten vluchten, hoe vaak ze aflei-

dingsmanoevers simuleren, weet iedere vijverbezitter waar Waterhoenen hui-zen. De ouervogels demonstreren een rist terugkerende gedragvormen zoals staartwippen, opzetten van de witte staartveren, zich drukken, gebukt wegsluipen, onder water duiken, van onder planten de indringer in het oog houden, nadrukkelijk watertrappend vluchten.

Tal van onderzoekers wijzen erop dat waterhoenkuikens intermediair gedrag tussen nestvlieders en nesthokkers vertonen. Ze blijven een flink aantal dagen het nest opzoeken na het uitsluipen. Het is zowat de vluchtheuvel waar ze hun voederende oudjes opwachten, tegelijk makkelijk kunnen weergevonden. Het is opvallend hoe dat nest wekenlang als draaischijf voor de contacten tussen ouervogels en achtereenvolgende jongentomen (2 à 3 in één seizoen) fungeert. Opmerkelijk is echter ook het feit dat Waterhoenen twee tot drie verschillende platformen bouwen, die elk een functie hebben tijdens het broedseizoen. Afgezien van het nestkommetje, benutten de kuikens na enkele dagen al een rustplatform waar de oudjes ze makkelijk terugvinden. Een derde plek dient voor de hofmakerij.

Als de donskuikens onhandig rond-scharrelen, zwemmen en foerageren oudere jongen niet zelden binnen oor-en gezichtsbereik.

Het duurt ca. 3 weken voor de kuikens zelf eten zoeken. Tot dan blijft de lakrode snavel met gele punt van de oudjes, de voedselbaken waarop ze gefixeerd blijven. Ondertussen verwerven ze levensnoodzakelijke vaardigheden: duiken, onder water zwemmen, bedelen,

vocaal communiceren. Tijdens de eerste 2 levensmaanden 'komen ze geleidelijk op kleur'. Het duurt uiteraard tot na de winter voor ze het nadrukkelijke zwart en rood, geel en groen verkrijgen. Na 3 maanden ongeveer gelijken ze echter al sterk op hun ouders, zij het dat hun pij fletser, valer oogt.

Waterhoenen zijn niet alleen uitsteken-de zwemmers en duikers. Ze klauteren als apen, gaan derhalve vaak in bomen of struiken slapen. Ik vond in vrieswin-ters vaak Waterhoenen bovenop taxus-hagen hurken, in elzen en dikwijls in overhangende wilgenstruiken bij de kreekboorden van het Meetjesland.

Plantaardig voedsel primeert maar hun dieet is meervoudig. Al pikkend, gronde-lend (!), nippend en klauterend stoten ze op zaden, granen, vruchten van moe-rasplanten, kevertjes, slakken, insect-larven, pitten, delen van bladeren en scheuten. Het zijn omnivoren, feit dat bevestigd wordt door hun 2 blinde dar-men ! Het spreekt vanzelf dat ze een ve-getatierijke omgeving verkiezen die hen zo'n rijke verscheidenheid biedt.

D.Yeatman & G.Jarry (1985-89) zien overeenstemming tussen het versprei-dingsgebied van het Waterhoen en dat van de Wilde eend. K.H.Voous (1970) veronderstelt dat *Gallinula chloropus* een oude soort is, gezien haar quasi cosmopolitische verspreiding, haar voorkomen op afgelegen eilanden, bo-vendien de vondst van fossiele resten uit het Boven-Pliocene in Noord-Ameri-ka ! Waterhoenen ontbreken in de toendra. K.H.Voous zegt: "maar ze leven ook in kleine, geïsoleerde plasjes in de woestijn."

Weze het Waterhoen een zeer verbrei-de soort, dan blijft het moeilijk om be-standscijfers op te duikelen. Alle bron-nen zijn het daarover eens. Zo gewoon ze zijn, zo weinig worden Waterhoenen geteld. Ze lopen in de kijker waar men ze minst verwacht: tot 1700 m. hoogte werden ze nestelend gevonden in Zwit-serland. (D.Yeatman-G.Jarry 1995). In Kasjmir trof men ze zelfs nestelend aan op 2400 m (cf. D.Cramp et al. 1979)! Voous gewaagt van broedende vogels op 4200 m. in de Andes !

De zwarte vogel met orangerode kou-senband is ons zo vertrouwd dat we één aspect makkelijk over het hoofd zien: omdat ze hun handpennen tegelijk rui-en met de arm- en staartpennen....verlie-zen ze ruim 2 weken hun vliegvermogen. Men zou het die kwieke rallen niet aanmeten. Ze glippen zo gezwind tus-sen en over terreinobstakels, dat het hen niet lijkt te deren. Adulte vogels rui-en na de geboorte van de jongen, in de periode juni tot september.

Ik keer nog even weer naar de befaam-de eitand van Tjeenk Willink ! Een ci-taatje dus: "....ook *Gallinula chloropus* heeft gedurende de laatste tijd van het embryonale leven een kleine eiwrat aan de ondersnavel, doch deze blijft bij die van de bovensnavel ver in ontwikkeling ten achter...." Weten we ook weer !

Robert De Lust,
Leegstraat 29, 9960 Assenede.

Geraadpleegde literatuur :

- Engler H., 1983. *Die Teichralle*. Neue Brehm Bücherei. A.Ziemsens Verlag. Wittenberg. Lutherstadt.
- Voous K.H., 1960. *Atlas van de Europese Vogels*. Elsevier. Amsterdam.
- Yeatman-Berthelot D., Jarry G., 1995. *Nouvel Atlas de Oiseaux Nicheurs de France*. Société Ornith. de France. Paris.
- Tjeenk Willink H.D., 1899. *Over de tandlijsten en de eiwrat bij Vogels*. Proefschrift. Leiden. P.M.W.Trap.
- Sys P., 1996. Broedbiologie, aantalsdynamiek en sociaal wintergedrag van het Waterhoen *Gallinula chloropus* in drie stedelijke gebieden? *Oriolus* 62 (4), 1996: 81-91.
- Van den Heede V., Van Keymeulen J., 1996. *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten. Deel III. Afl. 1*. Universiteit Gent. Drukkerij Michiels G. Tongeren.
- Coomans de Ruiter L., Van Heurn W.C., Kraak W.K., 1947. *Betekenis en Etymologie van de Wetenschappelijke Namen der Nederlandse Vogels*. Club van Nederlandse Vogelkundigen.

Schuilend onder waterplanten

Foto: L. Kusters

Het tuintje van verlangen

De Bostulp

De Bostulp is van origine een Zuid-Europeaan. Maar ze groeit noordelijk tot in Zuid-Scandinavië, het Baltisch gebied en Schotland. Niet echt streken die bekend zijn om hun zonnig warm klimaat.

Er zijn twee ondersoorten: *Tulipa sylvestris sylvestris* en de West-Mediterrane ondersoort (*T.s. australis*). Die eerste ondersoort werd vanuit Zuid-Europa door de mens meer noordelijk verspreid.

Reeds in de tweede helft van de 16e eeuw werd de Bostulp als sierplant bij ons ingevoerd. Zo vermeldt Charles de L'Ecluse dat hij in Antwerpen Bostulpen toegezonden kreeg vanuit de Apennijnen (Clusius 1601). Vooral in de tweede helft van de 18e eeuw was de Bostulp en echte modeplant. Adel en begoede burgerij lieten *Tulipa sylvestris* aanplanten rond hun lusthuis of in hun lusttuin (de lusten van eenvoudige mensen beperkten zich eerder tot zelfbehoud).

Al is de Bostulp niet inheems, toch wordt ze tot onze flora gerekend.

MILLIMETERWERK

De Bostulp is een bolgewas. Speciaal is dat er zich 'in de late jeugdijaren' van de

Elk voorjaar staan wij vol verlangen te wachten bij een klein stukje ruigte, waar gedurende enkele dagen in deze periode een bijzondere plant bloeit: de Bostulp

bol (hij is dan 7 tot 13 mm doormeter), tijdens de winter en in het voorjaar aan de voet van de bladsteel, een lange ondergrondse uitloper ontwikkelt. Aan het uiteinde hiervan groeit een nieuwe bol. Het vormen van dergelijke uitlopers is bij bolplanten nogal uitzonderlijk en komt bij de Bostulp ook alleen in het jeugd stadium voor. Voor het vormen van de bloeistengel moet de bol een doormeter hebben van minstens 13 mm.

Nu even van mm naar cm. De stengel van de Bostulp is 20 tot 50 cm hoog en heeft 2 of 3 brede lijnvormige bladeren met een spitse top. Op het einde van de stengel vormt zich één bloem, uitzonderlijk zijn het er twee. Vóór de bloei hangen de bloemknoppen voorover. Tijdens de bloei staat de bloem rechtop, maar dan moet het wel zonnig weer zijn, want bij regen en ook 's avonds buigen de bloeistengels zich terug. De bloem is prachtig goudgeel. De drie buitenste bloemdekbladeren zijn langwerpig en

teruggekromd, vaak wat vervormd en langs de buitenzijde hebben ze een brede grijze, groenachtige streep. De drie binnenste bloemdekbladeren zijn ovaal en gewimperd aan de top. De meeldraden zijn geel. De drie binnenste zijn langer dan de drie buitenste. De grote opvallende bloemen hebben een zoete geur, maar er wordt weinig nectar afgescheiden en de bloemen krijgen dan ook weinig of geen bezoek van insecten.

In het tuintje van verlangen staan er honderden bladeren van de Bostulp, zoveel zelfs dat zij andere lentebloeiërs onderdrukken. Maar bloeiende planten zijn er slechts enkele tientallen. De naam Bostulp is misleidend, want de plant groeit liefst op open, zonovergoten plaatsen, met een vochtige, voedselrijke, kleiachtige bodem. In de schaduw van struiken of bomen kan de Bostulp wel blijven, maar ze komt er zelden tot bloei.

WAAR ZIJN ER NOG?

Vroeger waren er in Vlaanderen nogal wat groeiplaatsen van de Bostulp, bij vestingwallen, in weiden, nabij buitenverblijven, op dijken en in kasteelparken. Is de Bostulp tot bij ons gekomen door activiteiten van de mens, dan is zij nu door het gebruik van sproeistoffen, uitbreiding van woonzones en groot-schalige werken, bijna uitgeroeid door diezelfde mens. Voor Vlaanderen staan in de atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora nog vier hokjes aangegeven. De oppervlakte van de groeiplaatsen is goed voor samen zowat 220 m².

Het tuintje van verlangen is een driehoekig plekje, ongeveer 60 m² groot. Het schamele overblijfsel van een 3 ha grote groeiplaats, die zoals het hoort, nabij een kasteel gelegen was. Bij de aanleg van de E19 werd deze voor Vlaanderen unieke groeiplaats onnodig vernietigd. Het tuintje is nu verruigd met o.a. Glanshaver, Heggewikke, Dagkoekebloem, Heermoes, Liesgras, Smeewortel en Lidrus.

HET BLIJFT ZUCHTEN VAN VERLANGEN

Aan de eigenaar hebben wij het belang van de groeiplaats aangetoond. Wij willen maar wat graag kopen, maar hij kan nog geen afstand doen. Wèl heeft de Wielewaalafdeling Mechelen een raster aangebracht, om het uitgraven en plukken toch wat te verhinderen.

Binnen enkele weken staan wij weer bij het tuintje van verlangen. In onze verbeelding zien we ons voorzichtig een deel van het tuintje omspitten, want dat hebben Bostulpen graag en dan gaan ze ook opvallend meer bloeien.

Maar in afwachting van een uitbundig gejubel is het nu nog weemoedig zuchten bij het tuintje van verlangen.

Literatuur:

- Dumortiera 53-54 - 15-8-93
- Van Rompaey E. en L. Delvosalle: *Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora*.
- Weeda E.J. e.a.: *Nederlandse Oecologische Flora deel 4*

NATUURHISTORISCH

NIEUWS

Op 28 maart organiseert De Wielewaal voor de vijfde keer de natuurstudiedag. Het onderwerp dit jaar is soortbescherming. Het past in het thema Biodiversiteit dat centraal staat in de tentoonstelling en het bijhorende handboek biodiversiteit. Voor het programma zie de achterkant van dit Wielewaalnummer.

Op 28 januari was een delegatie van De Wielewaal te gast bij Eckhart Kuijken, directeur van het Instituut voor Natuurbehoud. Tijdens een informele babbel werd van gedachten gewisseld over de mogelijkheden om de samenwerking tussen de vereniging en het Instituut te verbeteren. Hierbij werd nog eens benadrukt dat het Instituut voor Natuurbehoud in Vlaanderen een centrale rol speelt bij het vergaren en verwerken van natuurhistorische informatie ten behoeve van het natuurbehoud. De vereniging van zijn kant heeft ook een maatschappelijke taak, waarvan natuurstudie één onderdeel is.

Het is prettig om vast te stellen dat er reacties blijven komen op de artikels uit de Natuurhistorische rubriek. Alain Vandellannoote, ecooloog in dienst van Aquafin, heeft positief gereageerd op het berichtje over de Beekschaaatsenrijders van de Honingloop te Olen. De maatschappij wil bij de uitvoering van werken meer nog dan in het verleden rekening houden met de natuur.

Alle suggesties en informatie die daar kunnen toe bijdragen, zijn welkom.

Correspondentie:

Wielewaal-Natuurhistorische Rubriek, Graatakker 11, 2200 Turnhout.

E-mail: jos.gysels@wielewaal.be

ZOOGDIEREN

HET GELE GEVAAR : AZIATISCHE GRONDEEKHOORN *EUTAMIA SIBERICUS* RUKT OP

Op verschillende plaatsen wordt onderzoek verricht naar de Aziatische grondeekhoorn. Deze exoot werd vanaf de jaren '60 ingevoerd als huisdier. Ontsnapte (en vrijgelaten) dieren kunnen overleven in de vrije natuur. Er zijn vier vrijlevende populaties bekend: Zoniënwoud, Westerlo, De Panne en Zwijnaarde. De populaties breiden zich uit. In het Zoniënwoud wordt het aantal al geschat op ca. 2 000. De 17 eekhoorns die in 1976 uitgezet werden in het De Panne hebben zich intussen vermenigvuldigd tot 100 à 200 dieren (1).

De vrees dat de Aziatische grondeekhoorn de inheemse Rode eekhoorn *Sciurus vulgaris* zou gaan verdringen, is nog niet bewezen, maar wordt niet uitgesloten. In het Zoniënwoud neemt mogelijk ten gevolge van de grondeekhoorns het aantal op de grond en in laagstruikgewas broedende vogels (zoals Fluiter, Roodborst en Tjiftjaf) sterk af.

Referentie: (1) Verbeylen, G. & Matthysen E. (1998). *Inventarisatie van de Aziatische grondeekhoorn in De Panne*. Onderzoeksopdracht van AMINAL afdeling Natuur uitgevoerd door U.I.A. groep Dierenecologie.

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

PROVINCIALE CONTACTDAGEN HYLA

Hyla, de Amfibieën- en Reptielenwerkgroep van De Wielewaal vzw, is meer dan 10 jaar actief in het Vlaamse Gewest. De werkgroep kon steeds rekenen op de medewerking van vele belangstellenden voor het verzamelen van verspreidingsgegevens, het opzetten van paddenoverzetacties en het behoud van amfibieënpoelen.

Vanaf dit jaar start Hyla met een provinciale werking. Het is de bedoeling hierdoor een beter contact te krijgen met alle belangstellenden. In het voorjaar is een eerste provinciale contactdag gepland, waarop iedereen uitgenodigd is. Op de agenda staan volgende punten:

- Voorstelling van de nieuwe waarnemingslijst, speciaal aangepast voor computerverwerking;
- de opmaak van provinciale herpetologische atlanten;
- aanvragen van vergunningen voor het gebruik van amfibieënfuiken;

- de herwerkte brochure 'paddenoverzet en amfibieënpoelen';
- de publicatie van een handige determinatiebrochure;
- aanmaak en verspreiding van promotiemateriaal: folder, infostand, dia-reeksen.

Provincie Antwerpen: vrijdag 26 februari om 20 uur

In het Cultureel Centrum, Driekoningstraat 126 in 2600 Berchem
Verantwoordelijke: Bart Hellemans, Tel: 03/384 33 56

Provincie Oost- en West-Vlaanderen: zaterdag 13 maart van 14 tot 17 uur
In het Bezoekerscentrum Molsbroek te Lokeren

Verantwoordelijke: Robert Jooris, Tel. 09/369 42 28

Provincie Vlaams-Brabant: zaterdag 20 maart van 14 tot 17 uur
In het Bosmuseum, Duboislaan 6 te 1560 Hoeilaart

Verantwoordelijke: Rudi Willockx, Tel. 015/41 41 17

In Limburg is er een goede verstandhouding met LIKONA. Hyla zal contact opnemen om deze samenwerking nog te verbeteren.

DE GEGEVENS BANK VAN HYLA NU OOK RAADPLEEGBAAR OP WIELEWAALSECRETARIAAT

De Wielewaal vzw zal vanaf dit jaar de werking van Hyla ondersteunen door een vaste medewerker. Daarom vragen wij de medewerkers in de toekomst alle informatie en waarnemingen door te sturen naar De Wielewaal vzw, Werkgroep Hyla, Graatakker 11 te 2300 Turnhout. Dat heeft als belangrijk voordeel dat u snel alle recente gegevens over de herpetofauna van heel Vlaanderen kan raadplegen. Alle informatie die in ons bezit is wordt ook overgemaakt aan het Instituut voor Natuurbehoud.

Inlichtingen: Famke Valck,
014/47.29.55.

E-mail famke.valck@wielewaal.be

WAARNEMINGEN VAN GLADDE SLANG *CORONELLA AUSTRIACA* IN NOORD-LIMBURG

In het voorjaar van 1998 werd op de Kalmthoutse Heide een flinke populatie Gladde slangen gevonden, met veel drachtige wijfjes. Nu zijn er ook nieuwe waarnemingen uit het noorden van de provincie Limburg.

In de laatste week van september 1998, toen de weergoden ons gunstig gezind waren, werden in het door de Wielewaal beheerde reservaat de Blekerheide te Lommel-Overpelt drie waarnemingen genoteerd van Gladde slang. Zondag 20 september observeerde schaapherder Philip Van Raemdonck gedurende ongeveer 10 minuten een slapend exemplaar van ongeveer 70 cm. Wanneer hij de slang prikkelt, bijt ze onmiddellijk in zijn herderstaf. Daarna kan hij het exemplaar nog 10 minuten volgen voor ze (of hij) in een ruigtevegetatie met Pijpenstrootje verdwijnt. Donderdag 24 september ontdekt Philip een jong exemplaar (van ongeveer 20 cm) op een honderdtal meter van de vorige waarnemingsplaats. Zaterdag 26 september vindt Werner Mennen dan nog een dood exemplaar van exact 55 cm overreden door een tractor op een zanderig karrenspoor. Het zandpad loopt tussen de open heide en een aanplanting dennen.

Vorige waarnemingen van Gladde slang in Noord-Limburg dateren van 2 en 15 jaar geleden. In 1997 werd een jong exemplaar van ongeveer 15 cm gezien in het Wielewaalreservaat 't Plat te Overpelt. Vijftien jaar geleden werd door Albert Geuens reeds een vervelling van een Gladde slang gevonden in het vochtig heidereservaat De Riebos te Lommel.

ONGEWERVELDEN

DE ZUIDELIJKE GLAZENMAKER *AESHNA AFFINIS* NU VIJF JAAR IN VLAANDEREN

De Zuidelijke glazenmaker is een libellensoort met een mediterrane en continentale verspreiding in Europa. Zwerfgedrag naar het noorden was tot 1995 zeldzaam. Zo zijn er in België tot 1990 slechts vier waarnemingen bekend. Drie hiervan situeren zich in Wallonië en dateren van voor 1950. In 1991 was er een waarneming in Neerpelt. In 1994 waren het er twee. Eén ervan werd gedaan in het Wielewaalreservaat Honegem op 7 augustus (zie hiervoor het artikel van Wim D'Haeseleer et al. in Wielewaal - november 1995). 1995 was een echt invasiejaar. Toen werd de soort in Vlaanderen op een tiental plaatsen waargenomen. Meestal ging het om losse waarnemingen van zwervende dieren, maar op een twee plaatsen werden meerdere dieren gezien. In het Blaasveldbroek te Willebroek werden 17 exemplaren geteld, op één na allemaal mannetjes. In het Honegemreservaat te Aalst werden vijf mannetjes en één wijfje waargenomen. Meteen werd de vraag gesteld of de soort zich ook in Vlaanderen zou kunnen voortplanten. Die vraag is intussen positief beantwoord. In het Blaasveldbroek werd in 1996 opnieuw een mannetje gezien en ook in het Honegemreservaat werden enkele exemplaren opgemerkt, onder andere tijdens een excursie van Gomphus. In 1996 werden buiten deze twee gebieden nergens Zuidelijke glazenmakers gezien, zodat er zeker geen sprake kon zijn van een nieuwe invasie. In 1997 waren er maar weinig waarnemingen: 1 waarneming van 2 mannetjes in het Blaasveldbroek en 1 vluchtwaarneming van een mannetje te Honegem. 1998 was algemeen een bijzonder slecht libellenjaar. Een goede maand mei niet te na gesproken, bracht een groot deel van de zomer regen en dus weinig kansen voor libellen. De verrassing was dan ook groot toen op 15 augustus 1998 opnieuw een

WATER EN BEKEN

ZELDZAME KIEUWPOOTKREEFTJES (BRACHIOPODA) GEVONDEN IN TIJDELIJK WATERPLASSEN

Kieuwpootkreeftjes vormen samen met de gekende Watervlooien een aparte groep die behoort tot de Kreeftachtigen. De minuscule watervlooien komen in allerlei stilstaande wateren voor. Er zijn een honderdtal soorten. De echte Kieuwpootkreeftjes zijn veel groter - tot 3 cm - , er zijn slechts weinig soorten en ze zijn bovendien zeldzaam. Van de zes inheemse soorten zijn de meeste wellicht uitgestorven of in elk geval sinds lang niet meer waargenomen. Alleen van *Chirocephalus diaphanus* is een recente vondst bekend uit het zuiden van het land (Laneux & Walravens 1998). Maar het is niet uitgesloten dat gericht zoeken ook in Vlaanderen nieuwe vindplaatsen zou opleveren (de meeste oude vindplaatsen situeren zich in Limburgs Haspengouw). Wat Kieuwpootkreeftjes bijzonder maakt is hun ha-

bitat. Enkele soorten zijn aangepast aan het leven in tijdelijke waterplassen. De eieren van deze soorten kunnen een lange droogteperiode doorstaan. Anderzijds is het precies de verdroging van Vlaanderen die een bedreiging vormt voor het voortbestaan van de diertjes. Maar vooral lijken ze gevoelig voor de verzuring van het regenwater.

Referenties: Loneux M. & Walravens E. (1998), Observation récente de *Chirocephalus diaphanus* (Prévost in Jurin, 1820) en Belgique: appel aux naturalistes. In: *Les Naturalistes belges*, 1998, 79, 1: 9-14. - [Voor de verspreidingskaartjes van alle Belgische soorten, zie:] Loneux M. & A. Thiéry (1998), Révision des grands Brachiopodes conservés au Musée de Zoologie de l'Université de Liège: intérêt des collections muséologiques. In: *Les Naturalistes belges*, 1998, 79, 2:33-47.

PLANTEN

FLO.WER EN FLORABANK VLAANDEREN

De nationale werkgroep Botanie van De Wielewaal maakt deel uit van de Floristische Werkgroepen VZW, kortweg FLO.WER, een overkoepelende vereniging van plantenwerkgroepen in Vlaanderen. FLOW.WER zet het werk verder van het voormalig I.F.B.L. (Instituut voor Floristiek van België en Luxemburg). Een belangrijke opdracht is het verzamelen, opslaan en verwerken van verspreidingsgegevens door middel van streeplijsten. FLO.WER organiseert een beperkt aantal eigen excursies, bijvoorbeeld in weinig bezochte regio's (de zgn. zwarte gaten). De meeste gegevens worden echter verzameld door onafhankelijke werkgroepen. Er is een eigen mededelingsblad, Streepzaad, en leden kunnen zich ook goedkoop abonneren op het wetenschappelijk tijdschrift Dumortiera.

In opdracht van de overheid wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een algemene gegevensbank voor Vlaanderen.

Deze zal onder meer kunnen gebruikt worden voor het monitoren van floristische verschuivingen en het lokaliseren van kwetsbare habitats. In de databank zal niet alleen informatie uit streeplijsten terecht komen, maar ook historische gegevens, literatuur, herbaria, enzovoort. Naar verwachting zullen in het jaar 2000 1,5 miljoen gegevens verwerkt zijn. Er wordt op dit ogenblik tevens gewerkt aan een deontologische code voor gebruikers.

Voor een individueel lidmaatschap van FLO.WER en een abonnement op Streepzaad en/of Dumortiera: Olivier Heylen, Nationale Plantentuin van België, Domein van Boechout, 1860 Meise. E-mail office@br.fgov.be.

mannelijke werd gevangen en gefotografeerd aan de Turfput te Honegem. De Zuidelijke glazenmaker heeft het in Vlaanderen vijf jaar volgehouden!

De volgende vraag is of de soort zich zal kunnen handhaven. Het is moeilijk om daarover definitieve uitspraken te doen. De lage aantallen en de lage frequentie van waarnemingen gaan in de richting van een ontkennend antwoord. Ook het ontbreken van waarnemingen van wijfjes wijst in dezelfde richting. Anderzijds is het bekend dat wijfjes weinig rondvliegen bij de voortplantingsplaatsen. Ze zwerven meer rond in de wijde omgeving en verschijnen slechts kort bij de voortplantingsplaats voor het afzetten van de eieren. Een bijkomend element is dat de soort geen behoefte heeft aan blijvende waters, maar dat plassen die in de winter en het voorjaar water bevatten, volstaan. Dat zorgt ervoor dat mannetjes op zoek kunnen gaan naar andere geschikte plaatsen in de omgeving en dat ze misschien ook daardoor weinig worden opgemerkt.

Het voortplanten van de Zuidelijke glazenmaker in onze contreien gedurende vijf jaar wijst misschien op een gemiddeld warmer voorjaar. Het begin van een klimaatwijziging? In elk geval is de Zuidelijke glazenmaker geen alleenstaand geval. Bij de libellen alleen zijn er niet minder dan vijf andere soorten, die hun areaal verder naar het noorden hebben uitgebreid. Het betreft Vuurlibbel *Crocothemis erythraea*, Kanaaljuifer *Cercion lindenii*, Zwervende heidelibbel *Sympetrum fonscolombei* en de Zwervende pantserjuifer *Lestes barbarus*. Deze laatste soort kende ook in 1995 een invasiejaar en weet zich ook op enkele plaatsen te handhaven. Sinds verleden jaar is er dan nog de Gaffelwaterjuifer *Coenagrion scitulum* bijgekomen. Ook in andere dierengroepen zijn er voorbeelden van oprukkende zuidelijke soorten. Bij de sprinkhanen zijn dat het Zuidelijk spitskopje *Conocephalus discolor*, de Sikkelsprinkhaan *Phaneroptera falcata* en de Zuidelijke boomspinkhaan *Meconema meridionale*.

Jan Van den Bergh

VOGELS

ORIOIUS 3 & 4 VAN 1998

Oriolus 3 van 1998 werd samengevoegd met nummer 4. Het gezamenlijke nummer verscheen in januari 1999. Het totaal aantal bladzijden is hetzelfde als in 1997.

Inhoud: Castelijns H., Maebe J. & Van Kerkhoven W., 1998: De Grauwe ganzen *Anser anser* van het Verdrongen Land van Saeftinghe: aantallen, trends en voedsel.

Een goed gedocumenteerd artikel, dat ingaat op de voedselvoorkeur van de Grauwe gans, die in Saeftinghe met meerdere duizenden exemplaren kan voorkomen. De auteurs benadrukken het belang van het buitendijks gebied - dus buiten het eigenlijke verdrongen land- als fourageerplaats voor de ganzen.

De Lust R., 1998: Bestandsevolutie bij de Bruine kiekendief *Circus aeruginosus* in het Krekengebied van Oost-Vlaanderen (1977-1996).

Een persoonlijk beeld van de auteur op het aantalsverloop van deze roofvogel, uitgebreid voorzien van citaten. De auteur stelt dat in 1996 een "saturatiepunt" werd bereikt voor de kiekendief in het krekengebied. Het dier blijkt nog steeds de voorkeur te geven aan rietvelden als

broedbiotoop, hoewel ook hier en daar graanvelden werden gebruikt.

Verder worden naast de recente meldingen (periode maart tot mei 1998) ook een verslag gegeven van de 9de Vlaamse Ornithologische Studiedag.

In Wielewaal van januari 1998 kon je lezen wat de objectieven zijn van het poelenplan in de gemeente Zemst. Dit poelenplan kadert in het GNOP en de Wielewaalafdeling Zemst en de Amfibieën- en Reptielenwerkgroep Hyla werken er aan mee. Als voorbeeld zag je een kleurenfoto van de beheerswerken in de Nayakker, ooit de mooiste poel in de gemeente. Doordat deze plas volledig verland was, waren fauna en flora met verdwijnen bedreigd. In overeenkomst met de eigenaar, de heer Mark Lauwers, werd er drastisch ingegrepen. Een dag lang werd een kraan op rupsen ingezet om de Nayakker uit te graven. Na de werken bleef er een grote onaantrekkelijke modderkrater over. Ongetwijfeld dacht je bij het zien van de foto: 'komt dat ooit nog goed?'

GEEN JAAR LATER

De Nayakker pronkt terug zoals in zijn glorie dagen. Langs de oevers bloeien Gele lis, Grote egelskop, Watermunt, Grote waterweegbree en Moeras-vergeet-mij-nietje. In het water is er een opvallende groei van o.m. Waterviolier. Waterjuffers en libellen scheren over het water. Op en tussen de bladeren van de Waterlelies kwaken opnieuw Groene kikkers. Kleine watersalamander, Alpenwatersalamander en Kamsalamander zijn terug aanwezig. Eerlijk, had jij gedacht dat die afzichtelijke slijkkraan nog zo een prachtig stukje natuur zou worden?

De Wielewaalafdeling Zemst zal in 1999 en ook de volgende jaren werken aan het herstel en de aanleg van poelen.

Steun Afdeling Zemst. Wij laten zien wat er met jouw geld gebeurt. Stort je bijdrage op rekening 096-2218078-97 van De Wielewaal vzw met vermelding 'Poelenplan nummer 58 van Afdeling Zemst'. Voor giften van minstens 1000 F krijg je een fiscaal attest.

Had je dat gedacht?

HELP DEN BATTELAER HERLEVEN!

Wij zijn Inge en Jorn. Samen met de natuurvereniging De Wielewaal zetten wij ons in voor het natuurbehoud in Mechelen. Want zonder natuur gaat het niet. Wij allen hebben zuivere lucht, proper water en gezond voedsel nodig. Daar zorgt de natuur voor. Bovendien kan je in de levende natuur genieten van planten, dieren en mooie landschappen.

De Wielewaal wil dan ook dat er zoveel mogelijk natuur blijft, ook in jouw omgeving.

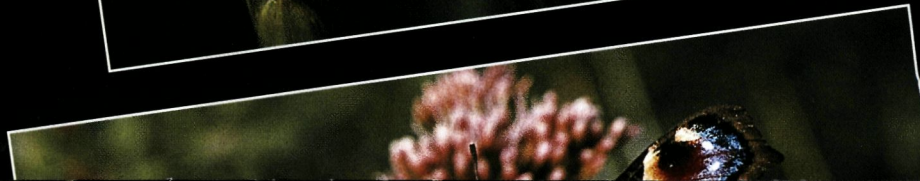
Daarom steunen wij van harte het nieuwe natuurreservaat Den Battelaer.

Inge *Jorn*

JIJ DOET TOCH OOK MEE?

JA, IK STEUN DEN BATTELAER

D E W I E L E W A A L

NATUURVERENIGING VZW

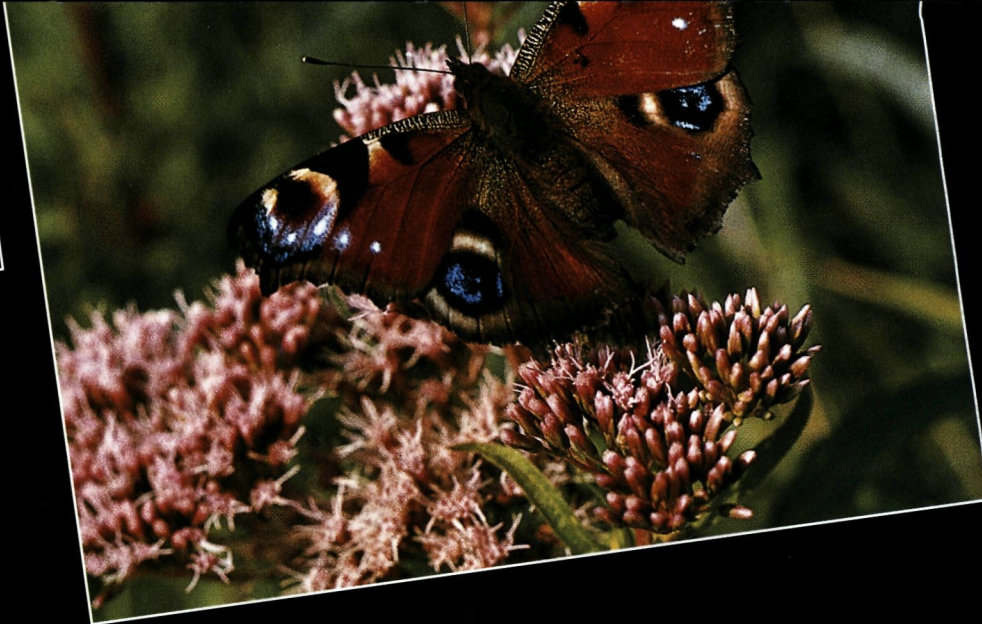
Graatakker 11, 2300 TURNHOUT
tel. 014/47 29 50

LIDKAART '99

NAAM :

ADRES :

STAMNUMMER (zie adressering)

Samen met de Stad Mechelen ijvert De Wielewaal voor de uitbouw van het prachtige natuurreservaat Den Battelaer.

Er wordt dan ook hard gewerkt aan de verjongingskuur van dit oude verwaarloosde landschap.

Oude dijken worden hersteld, hooilanden terug gemaakt, verdroogde moerasjes krijgen water, graslanden gaan opnieuw bevoeid worden en er zal ook een

wandelpad voor natuurvrienden aangelegd worden.

Door deze affiche op te hangen steun je dit prachtige natuurbeschermingsproject.

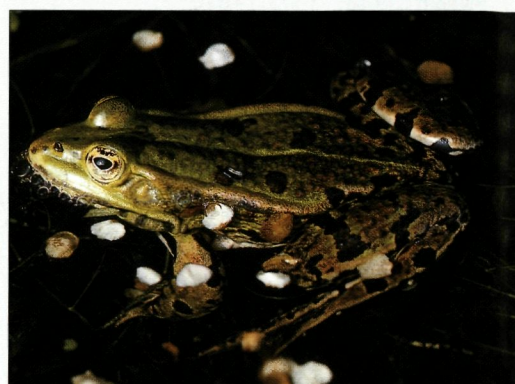

DE WIELEWAAL KAN OP MIJ REKENEN

WATER DOET LEVEN

Kenmerkend voor Den Battelaer waren de vloeibeemden. Deze bloemenrijke hooilanden werden bemest door het slib van het overstromende Zennewater. Omwille van de zeer sterke watervervuiling werden deze bevoeïningen stop gezet. De Wielewaal gaat een deel van de beemden terug laten overstromen met water van de Leuvense Vaart.

Hierdoor zullen de kenmerkende planten en dieren van een drassige omgeving terugkomen. Want water doet leven!

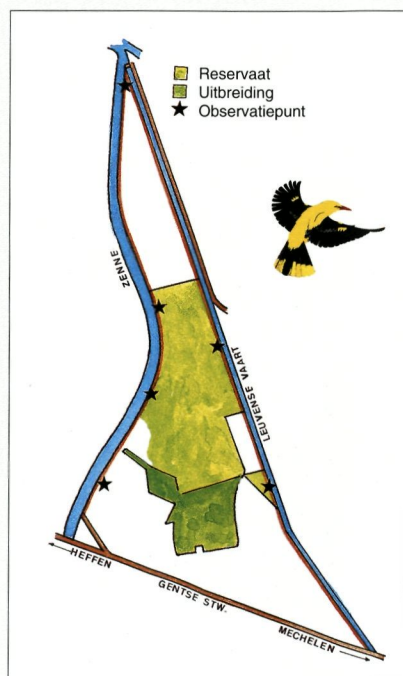
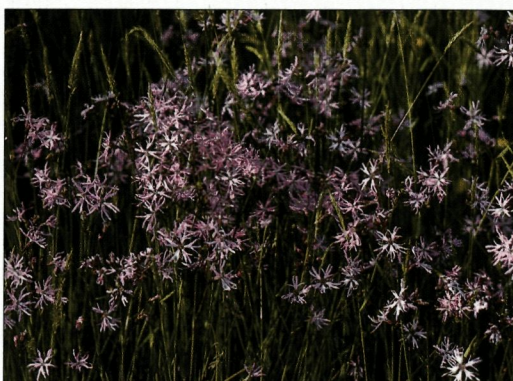
NATUUR MOET JE BELEVEN

Ongetwijfeld wil je kennis maken met Den Battelaer en het vakkundig beheer dat door Wielewaalafdeling Mechelen wordt uitgevoerd.

Indien je dat wenst, kan je op eenvoudige aanvraag, alleen of in groep, een geleid bezoek in Den Battelaer aanvragen.

Contacteer hiervoor
Ides Vandevoorde,
Oude Liersebaan 32, Mechelen,
tel. 015/ 33 02 41.

De dag wordt een stuk langer. De nieuwe SLC 8x56 B.

SLC 8x56 B

- Fasengekorrigeerd dakkant-prismasysteem, breedbandspiegel, alsook SWAROTOP® en SWARODUR® multi-lagen-coatings voor een helder, briljant en kontrastrijk beeld.
- Close focus vanaf 8 m.
- Zachte, glijvaste, schok- en geluiddempende ommanteling.
- Waterdicht en met stikstof gevuld.
- Hoog gebruikskomfort door centrale scherpstelling en dioptrie-instelling.

- Snel indraaibare oogkleppen voor brillendragers, volledig afschroefbaar en bijgevolg eenvoudig te reinigen.
- Handzame vormgeving met duimuitsparingen.
- Aansluiting voor statief.

Bijkomende informatie bekomt
U bij Uw handelaar of bij

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 - B-1070 Brussel
☎ 02 / 556 08 20 • Fax 02 / 521 62 04

50

SWAROVSKI
OPTIK
1 9 4 9 - 1 9 9 9

activiteitenkalender

* Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

MAART

1

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Westmeerbeek –b- 9u30 café De Ster, aan de kerk, Hoog Zand 1, Westmeerbeek –l- Hortense Dupont 014/54 54 83 –e- 12 u.

5

Brugge. Historische benadering over De Romboutswerve –b- 20 u ontmoetingscentrum BBL, Markt, Brugge –l- Guido Orbie 050/39 60 92 –e- 23 u.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve uilentoctocht in de Merodebossen en Niemandshoek te Herenthout –b- 20 u kerk van Herenthout –l- Wilfried Van den Schoor 014/51 61 42 –e- 23 u –info- bij slecht weer eerst telefoneren met Wilfried.

***Noorderkempen.** Diavoordracht over Florida –b- 20 u Bakkersmolen, Sint-Jansstraat 238, Essen-Wildert –l- Joris Pinseel 03/667 57 97 –e- 22u30.

***Noord-Limburg.** Diavoordracht over Saasdal (Zwitserland) –b- 20 u zaal Sint-Jozefcollege, P. Breugheldreef 4, Lommel –l- Albert Mertens 011/64 94 00 –e- 23 u.

***Turnhout.** Ledenavond : Reisverslag over Baja California –b- 20 u conferentiezaal De Warande, Warandestraat 42, Turnhout –l- Luc Van Gompel en Mark Van Mierlo –e- 23 u.

6

Dubbeloof-Westerlo. Beheerswerken in de Kwarekken –b- 9 u Marly-brug, Westerlo –l- Alain Niclot 014/53 80 61 –e- 12 u –m- werkkledij.

***Geraardsbergen.** Diavoordracht over Texas –b- 20 u Koetsenhuis, Sint-Adriaansabdij, Geraardsbergen –l- Gerard Mornie en Willy Aelvoet –e- 23 u –m- inkom 100 F/persoon en 200 F/gezin.

***Maasland.** Diavoordracht over de Wielewaalreis van zomer 1998 –b- 20 u bezoekerscentrum De Wissen, Maaspark, Dilsen-Stokkem –l- Frank Kusters 089/75 37 91 –e- 22 u.

Nete en Aa. Natuurquiz –b- 20 u zaal Nieuwland, Nederrij 100, Herentals –l- Marc Florus 014/51 28 49 –e- 23 u –info- inschrijven bij verantwoordelijke kostprijs 100 F/persoon.

***Netevallei.** Natuureducatieve Boomleeuweriktocht op de Kalmthoutse Heide –b- 9 u P. De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout –l- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 –e- 11u30 –m- stevige wandelschoenen, warme kledij, verrekijker en ev. telescoop.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve Boomleeuwerikwandeling op de Kalmthoutse Heide –b- 9 u P. De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout –l- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 –e- 11u30 –m- stevige wandelschoenen, warme kledij, verrekijker en ev. telescoop.

Waregem. Beheerswerken op de oude spoorwegberm en/of Weymeersch –b- 9 u oude spoorwegberm, via het Koestraatje, Zulte –l- P. Depodt 056/61 04 55 en F. T'Jollyn 056/68 75 80 –e- 11u45 –m- werkhandschoenen, stevig schoeisel en aangepaste kledij, drank wordt voorzien.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie –b- 9 u Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 18 u.

7

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling langs de Scheldeboorden –b- 13 u Technicum, Londenstraat, Antwerpen of 13u30 molen van Lillo –l- Louis Vergaelen –e- 17 u –m- laarzen.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve mossentocht in de onmiddellijke omgeving –b- 13u45 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel –l- Walter Van Spaendonk 03/480 54 24 –e- 17u15 –m- laarzen, regen-kledij, loop en ev. mossengids.

***Bree.** Natuureducatieve wandeling op De Luysen –b- 13u50 kerk van Beek-Bree of 14 u De Luysen –l- Jack Faassen –e- 17 u.

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling in de Baai van Heist –b- 13u30 station van Brugge, ingang overdekte P. of 14 u ingang van strandreservaat, voet van de Oostdam –l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 –e- 18 u –m- verrekijker, vogel- en strandgidsen en excursiekledij.

Brussel. Algemene ledenvergadering in Cultureel Centrum De Westrand te Dilbeek –info- Lut Mertens 02/524 28 52.

***Denderland.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos (thema : Mossen) –b- 14u30 kapel van Bevingen –l- Peter Tolleneer –e- 17 u –m- laarzen en loop.

***De Putter.** Natuureducatieve wandeling in het Sneeuwklakjesreservaat –b- 13u30 P. NMBS station, Hanswijkvaart, naast spoorweg, Mechelen of 14 u Beekstraat 45, Koninghooik (Lier) –l- Lucien Verschooren 015/75 46 34 –e- 17 u –m- verrekijker, laarzen, loop en plantengids.

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (thema : Beheerswerken in de winter) –b- 10 u infobord, Burg. Blanckaertdreef, Aalst –l- Paul Van den Bremt –e- 12 u.

***Gent.** Natuureducatieve dagtocht naar de Zeeuwse Eilanden (NL) –b- 7 u Sint-Pietersplein, Gent –info- Eric Van Renterghem 09/230 82 68 –e- 18 u –m- verrekijker, telescoop, laarzen, vogelgidsen en picknick met drank –info- inschrijven door storting van 450 F/persoon (kinderen onder 12 jaar gratis) op rek. 441-7053081-68 van afdeling Gent.

***Groot-Haaltert+Ninove+Pajottenland.** Paddenoverzet in de Molkenbeek –b- 10 u Gotegemolen, grens Erpe-Mere en Haaltert –e- 12 u.

***Meetjesland.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos –b- 9 u kruispunt Westvoordestraat en Drongengoedweg, Knesselare –l- Eric Blondia 09/374 49 47 –e- 12 u.

***Meetjesland.** Natuureducatieve bomenwandeling in de omgeving van Maldegem-Kleit –b- 13u30 sporthal, Pussemierstraat, Eeklo of 14 u café De Koffiekan, Onderdijke, Knesselare –l- Jozef Van Wouterghem –e- 17 u.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling door de Postelse en Reuselse Moeren –b- 8u30 poort abdij, Mol-Postel –l- J. Wijnants –e- 12 u –m- verrekijker en laarzen.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling te Heide-Bevel –b- 14 u 't Schipke aan de Nete –l- Chris Segaert 015/22 01 06 –e- 16 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen –b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 –l- Albert Van Otten –e- 12u30.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden –b- 14 u Wateringshuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie –l- Henry Vaesen –e- 16u30.

***Pajottenland.** Natuureducatieve bomenwandeling te Gaasbeek –b- 14u30 ingang kasteeldomein Gaasbeek, Kasteelstraat, Lennik –l- Geert Rohaert –e- 16u30 –m- laarzen.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling langs de oude Leiemander te Astene en Bachte-Maria-Lerne –b- 14 u sas op de Leie, Helstraat, Astene (Deinze) –l- Paul Cardon 055/31 19 92 –e- 17 u –m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in het Frans Segers Reservaat –b- 9 u brug achter restaurant 't Spookhuis, Gierlesteenweg 441, Turnhout –l- Paul Prinsen –e- 12 u.

Westland. Watervogeltelling in de Verdrongen Weide –b- 9u30 Vijverhuis, Zillebeke –l- Patrick Snick 057/20 15 72 –e- 12 u –m- laarzen, verrekijker en telescoop.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie –b- 14 u Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 17 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve wandeling in de Bourgoyen-Ossemeersen –b- 13u15 Markt, Zottegem of 14 u onthaalcentrum De Grutto, Bourgoyen, Gent –l- Frank De Waele 055/42 78 40 –e- 17 u –m- laarzen, verrekijker, telescoop en vogelgidsen.

8

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Retie –b- 9u30 taverne Kleyn Hoeve, Kasteelstraat 58, Retie –l- Hortense Dupont 014/54 54 83 –e- 12 u.

12

***Nete en Aa.** Diavoordracht over de inheemse zoogdieren –b- 20 u zaal Nieuwland, Nederrij 100, Herentals –l- Rollin Verlinde –e- 22 u –info- inkom 150 F/persoon.

***Rupelstreek.** Diavoordracht "Ooievaars zonder grenzen" –b- 20 u Provinciaal Recreatiedomein De Schorre, Kapelstraat 83, Boom –info- Erik De Keersmaecker 03/887 13 72 –e- 22u30.

13

Brechtse Heide+Voorkempen. Ledenavond -b- 18u30 Cultureel Centrum, Zonneputteke, Zoersel -l- Frank Segers 03/383 49 74.

Denderland. Beheerswerken in de Wellemersse -b- 9 u depot, Wellemerssestraat, Denderleeuw -info- Herman Derder 053/80 01 10 -e- 16 u.

***Fruitstreek.** Natuureducatieve wandeling in de omgeving van Trois Ponts -b- 14 u station van Sint-Truiden -l- Y. Princen 016/56 84 35 -e- 23 u -m- laarzen en picknick -info- carpooling.

***Gent.** Diavoordracht over Zuid-Afrika -b- 20 u dienstencentrum, Braemkasteelstraat 41, Gentbrugge -info- Eric Van Renterghem 09/230 82 68 -e- 22u30.

Geraardsbergen. Beheerswerken in het Raspaillebos -b- 9 u Keiberg, Zandbergen -l- Koen Steenhoudt 054/58 67 58 -m- werkhandschoenen, hamer, trek- en kniptang, en picknick, voor drank en warme soep -info- men kan inpikken op om het even welk tijdstip.

***Lier.** Diavoordracht over Viersels Gebroekt en reis naar Noord-Amerika -b- 19u30 clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -l- Maarten Jacobs -e- 23 u -m- inkom 100 F/persoon ten voordele van het reservatenproject Viersels Gebroekt.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vogelwandeling aan Blokkersdijk en omgeving -b- 8 u Markt, De Beek, Kalmthout of 8u45 Manège, Ch. De Costerlaan, Antwerpen Linkeroever -l- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 -e- 12u30 -m- stevige wandelschoenen, warme kledij, verrekijker en telescoop.

Waregem. Deelname aan de Internationale Watervogeltellingen -info- contact opnemen met de coördinatoren Franklin De Groot 09/362 61 91 en Luc Vandeghinste om naam en telefoon van de plaatselijke tellers te bekomen om hiermee af te spreken.

14

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve amfibieënwandeling in de omgeving van Weerde -b- 8u30 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Lieve Konings 03/440 67 94 -e- 12u30 -m- laarzen -info- bijdrage reservatenfonds afdeling Mechelen 50 F/persoon en 100 F/gezin.

***Bree.** Natuureducatieve wandeling in Stamprooierbroek -b- 8 u stadsplein, Bree, aan fontein -l- Frans Verstraeten -e- 12 u.

Brugge. Wetlandstelling in de Achterhaven -b- 9 u P. De Jaegher, Havenstraat, Brugge -l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 -e- 12u30 -m- verrekijker, telescoop en excursiekledij.

***Brussel.** Natuureducatieve plantenwandeling in omgeving van Sint-Pieters-Leeuw -b- 14 u achterzijde Sint-Pieterskerk in de wijk 'Rink' van Sint-Pieters-Leeuw -l- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 17 u -m- stevig schoeisel en plantengidsen.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve wandeling rond de oude putten van de suikerfabriek te Veurne en Westerbroek -b- 8u30 ingang Roularta, Meiboomlaan, Roeselare of 9u30 statieplaats, Veurne of 14 u Reninge-Dorp -l- Vera Vandewalle 051/20 44 89 -e- 17u30 -m- laarzen en verrekijker.

Mandelstreke. Natuureducatief bezoek aan het reservaat De Kleiputten te Rumbeke -b- 10 u P. Babiliestraat, Rumbeke -l- Piet Desmet 051/22 58 52 -e- 12 u -m- laarzen.

Mandelstreke. Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9u30 ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster -l- Leo De Cooman -e- 12 u -m- laarzen.

Midden-Kempen. Watervogeltelling op alle Molse Zandputten -b- 8u30 P. NZM, kanaal brug Mol-Donk -l- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12 u -m- kijker, vogelgids en ev. laarzen.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve dagtocht naar Het Sarsven en De Banen te Nederweert en de Grootte Peel te Ospel (NL) -b- 9 u P. Fratershuis, Kleine Hemmenweg 2a, Zonhoven -l- Ludo Grouwels 011/81 75 22 -e- 18 u -m- laarzen, verrekijker, telescoop en picknick met warme drank.

Noord-Limburg. Watervogeltelling -b- 8 u kruispunt, Lommel-Barrier -l- André Geypen 011/54 61 13 -e- 12 u.

Vaartland. Fietstocht naar het sas van Wintam (Noordelijk Eiland) -b- 13u30 A.V. Landeghemplein, 't Pleintje, Willebroek -info- D. Tierens 03/886 90 72 -e- 16u30.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve Sneeuwklodjeswandeling te Saint-Sauveur -b- 14 u P. GB, C. Snoecklaan, Ronse -l- Jacques Vanheeuverswijn 09/384 43 82 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

Waregem. Deelname aan de Internationale Watervogeltellingen -info- contact opnemen met de coördinatoren Franklin De Groot 09/362 61 91 en Luc Vandeghinste om naam en telefoon van de plaatselijke tellers te bekomen om hiermee af te spreken.

***Westland.** Vogelobservatie en -determinatie te Molsbroek (Durmes-

treek) -b- 8u30 station van Ieper -info- Patrick Verhalle 057/20 17 99 -e- 17 u -m- verrekijker, ev. telescoop en picknick.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve dagtocht naar de Viroinstreek -b- 9 u kerk van Dourbes -l- Danny Maddelein 09/360 99 24 -e- 17 u -m- plantengids, loop, laarzen of stevig schoeisel en picknick met drank -info- kostendelend met eigen wagens, contacteer Danny hieromtrent.

19

Brechtse Heide. Poëzieavond met als thema "Gezelle in de natuur, de natuur in Gezelle" -b- 20 u Cultureel Centrum Zonneputteke, Zoersel -l- Frans Kerstens 03/383 19 40 -e- 22u30 -m- inkom 100 F/persoon ten voordele van reservatenwerking.

20

Rupelstreek. Knotwilgen knotten in Reet -b- 9 u Varenbroekstraat, ter hoogte van de autostrade, Reet -l- Fried Happaerts 03/888 81 15 -e- 12 u -m- werkhandschoenen, hakbijl, snoeischaar en ev. kettingzaag.

Westland. Lentesouper -b- 20 u Jeugdstadion, Leopold III-laan, Ieper -l- Mario Hanssens 056/53 05 73 of Damienne Ronse 057/20 17 99 -info- inschrijven voor 7 maart bij Mario of Damienne.

***Wulp.** Diavoordracht over Botswana en Zimbabwe -b- 20 u De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- Louis Adriaenssens 014/45 11 13 -e- 22u45 -info- inkom gratis.

21

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht op de Kalmthoutse Heide -b- 8u15 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Lieve Konings 03/440 67 94 -e- 17 u -m- verrekijker, stevig schoeisel, laarzen bij regenweer, regenkledij en picknick -info- aansluiten is mogelijk op de parking van de Kalmthoutse Heide aan de Putse Steenweg 129 te Kalmthout.

***Brussel+Zoniën.** Natuureducatieve amfibieënwandeling in Zoniën -b- 9u30 gemeenschapscentrum De Bosuil, Witherendreef 1, Jezus-Eik, net achter de kerk -l- Nico Willemsen en Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 12 u -m- stevig schoeisel en gidsen.

***Denderland.** Natuureducatieve wandeling in het Kravaalbos -b- 14 u kerk van Meldert -l- François Van den Bergh -e- 17 u -m- laarzen en verrekijker.

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling -b- 9 u kerk van Westerlo -l- Jos Van Kerckhoven 014/26 64 62 -e- 12 u -m- laarzen, wandelkledij en verrekijker.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in het Boelarebos -b- 14 u taverne Haciënda, Overboelare -l- Willem Boonen -e- 17 u.

***Groot-Haaltert+Ninove+Pajottenland.** Vogeltrek in de Molenbeek -b- 10 u Gotegemmolens, grens Erpe-Mere en Haltert -e- 12 u.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve vogelobservatiewandeling aan het Noordelijk en Zuidelijk Eiland in Wintam -b- 14 u kerk van Wintam -l- Hendrik D'Hertefelt 03/889 72 86 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en ev. telescoop.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Groot Eiland in Hulst -b- 13u30 P. achter kerk De Klinge -l- Jan Vandermeulen -e- 17 u.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in Kallo-Doel-Kieldrecht -b- 8 u zwembad, Parklaan, rond punt, Sint-Niklaas -l- G. Heyrman 03/744 18 22 -e- 12 u -m- telescoop en verrekijker.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in het Hof van Nazareth en rond Lier -b- 14 u P. Hof van Nazareth, einde Nazarethdreef, Lier -l- Marc Vermeylen 03/481 94 79 -e- 17 u -m- laarzen bij regenweer en verrekijker.

***Maasland.** Natuureducatieve wandeling rond het kasteel Alden-Biezen -b- 8 u markt van Maasmechelen -l- Marc Stevens 089/75 56 52 -e- 13 u -m- verrekijker en vogelgidsen.

***Meetjesland.** Paddestoelenwerkgroep op tocht in Het Leen -b- 14 u P. Het Leen, Gentsesteenweg 80, Eeklo -l- Chris Bruggeman -e- 17 u.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in de Scheldevallei te Eke -b- kerk van Eke, hoek Steenweg en Stationsstraat, Eke -l- Jo Buysse 09/385 52 89 -e- 17 u -m- veldgidsen, laarzen en verrekijker.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het kasteelpark Drietoers te Londerzeel -b- 14 u station van Leireken, Brouwerijstraat 29, Steenhuffel -l- Eric Daelemans 052/30 97 28 -e- 17 u -m- laarzen en verrekijker.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling op de Kluisberg -b- 5u30 P. recreatieoord Kluisbos, Ruij -l- Norbert Desmet 055/38 96 72 -e- 8u30 -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve wandeling in het reservaat Molsbroek te Lokeren -b- 14 u station van Ronse, W. Churchillplaats,

Ronse of 14u45 bezoekerscentrum, Molsbroekstraat, Lokeren -I- Walter Van der Meulen 055/21 32 22 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en veldgidsen.

***Voorkempen.** Natuureducatieve amfibieëntocht naar Zemst -b- 9u15 Toverfluit, Kapellei 264, Halle of 10 u kerk van Weerde -I- Bart Hellemans 03/384 33 56 en Rudy Willockx -e- 16u30 -m- laarzen, kijker en picknick.

***Westkust.** Natuureducatieve trekvogelwandeling in de IJzervallei -b- 14 u Fintele, Lo-Reninge -I- E. H. F. Demarey -e- 17 u.

***Zuid-West-Vlaanderen.** Natuureducatieve wandeling te Avelgem -b- 14 u kerk van Avelgem -I- Franky Vercruysse en Dirk Dubois -e- 17u30.

22

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Zammel -b- 9u30 café Visserhuys, Geelseweg 34, Zammel (Geel) -I- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 12 u.

26

Lier. Infoavond over de Zwitserlandreis in het jaar 2000 -b- 19u30 clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -I- Yves Peeters 03/489 04 57 -e- 21u30.

***Meetjesland.** Natuureducatief bezoek aan de RUG Volkssterrenwacht "Armand Pien" te Gent -b- 19u15 sporthal, Pussemierstraat, Eeklo -I- Christine De Bie 09/377 68 73 -e- 23 u -info- gelieve vooraf in te schrijven bij Christine De Bie.

***Merelbeke-Melle.** Diavoorrecht over het Krekengebied -b- 20 u Cultureel Centrum, Brandegems Ham, Merelbeke -I- Eddy Gadeyne -e- 23 u.

***Noorderkempen.** Diavoorrecht "Vogels leren herkennen" -b- 20 u Bakkersmolen, Sint-Jansstraat 238, Essen-Wildert -I- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 22u30.

***Rupelstreek.** Korte diareeks en Steenuilenwandeling te Rumst-Vosberg -b- 20 u Kapel Lazernij, Lazernijstraat 1, Rumst -I- Ludwig Laureyssens 015/33 99 09 en Erik De Keersmaecker -e- 23 u -m- warme kledij, laarzen en ev. zaklamp.

27

***Bree.** Natuureducatieve avondwandeling in de Houtsnip -b- 19 u stadsplein, Bree, aan fontein -I- Patrick Hermans -e- 23 u -m- warme kledij.

***Leuven.** Natuureducatieve avondwandeling in het Meerdaelwoud -b- 17u45 P. Bodart, Leuven of 18u30 P. van Bremberg, Bremberg 1, Haasrode -I- K. Moreau 016/40 14 55 (tijdens even weken) of 016/40 83 63 (tijdens oneven weken) -e- 22 u.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve Blauwborstjeswandeling in de Maatjes -b- 16u30 kerk van Nieuwmoer, Dorpstraat, Kalmthout-Nieuwmoer -I- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 20 u -m- laarzen, verrekijker en telescoop.

***s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Schorren -b- 8u30 Galerij Salix, Vlassenbroekdorp, Vlassenbroek, Dendermonde -I- Jan Van Belle 052/21 90 70 -e- 13 u -m- werkkledij, handschoenen en bijl.

Turnhout. Fietstocht naar de Rechte Heide en Rovertse Heide -b- 5u30 parkeerstrook aan de ring, Steenweg op Baarle-Hertog, Turnhout -I- Mark Smets -e- 17u30.

Westland. Planteninventarisatie in de Verdrongen Weide -b- 9u30 Vijverhuis, Zillebeke -I- Rudy Claeys 057/20 24 54 -e- 12 u.

28

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling in Vrieselhof -b- 9u30 P. Vrieselhof, Oelegem -I- Roger Huysmans -e- 12u30.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve spechtentocht in het Vrieselhof -b- 8u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel of 9 u P. van Provinciaal Domein Vrieselhof -I- Ward Boeykens 03/440 83 72 -e- 17 u -m- verrekijker, laarzen bij regenweer, waterdichte kledij en picknick -info- aansluiten 's middags is mogelijk om 13 u aan de kerk van Oelegem.

Bree. Beheerswerken in aankoopgebied -b- 8 u stadsplein, Bree, aan fontein -I- Leo Corstjens 089/46 45 16 -e- 12 u.

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling in De Romboutswerfweiden en langs de Verse Vaart -b- 14 u Markt van Damme -I- Roland Van Nieuwenhuyze 050/82 64 79 -e- 18 u -m- verrekijker, vogelgidsen en excursiekledij.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in de Vogelzangbeekvallei te Anderlecht -b- 9 u kerkhof van Anderlecht, Sintjanskruidlaan -I- Peter Vanbellighem 02/640 19 24 -e- 12 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en vogelgidsen.

***Gent.** Natuureducatieve spechtentocht in het H.-Geestgoed te Me-

relbeke-Munte -b- 6u30 Sint-Pietersplein, Gent of 7 u ingang bos, Bosstraat, Merelbeke-Munte -I- Eric Van Renterghem 09/230 82 68 -e- 11 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

Ninove. Eetfestijn in Pollare -b- 11u30 tot 15 u en van 17u30 tot 20 u Parochiaal Centrum, Pollare.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Wijvenheide -b- 9 u Zwanenstraat, Bolderdal, zijweg van de Wijvestraat die Zonhoven met Bolderberg verbindt -I- Chris Onkelinx -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve vogelwandeling in het Prinsenspark te Retie -b- 8 u P. Prinsenspark, baan Geel-Retie -I- Martin Zijnsstra -e- 12 u -m- verrekijker en vogelgids.

Netevallei. Opendeurdag met roofvogeltentoonstelling in het Wielewaallokaal te Hallaar -b- 10 u Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -I- Chris Segaert 015/22 01 06 -e- 19 u.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve Narcissenwandeling naar Bléharies-Howardries -b- 13u30 kerk van Howardries (Brunehaut), Place de Howardries -I- Lieve Kinds 09/383 71 39 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

Turnhout. Fietstocht ten Noorden van Turnhout -b- 14 u parkeerstrook aan ring, Steenweg op Baarle-Hertog, Turnhout -I- Patrick Geerts -e- 17 u.

***Vaartland.** Natuureducatieve wandeling in het Broek Denaeyer -b- 14 u Oostvaardtdijk, jachthaven Chalet Ryac, Willebroek -info- D. Tiers 03/886 90 72 -e- 17 u.

***Waregem.** Natuureducatieve landschapswandeling te Nokere -b- 14 u kerk van Nokere -I- P. Depodt 056/61 04 55 -e- 17 u.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Katteberg te Bilzen -b- 14 u Kimpel, Bilzen -I- L. Merken 089/41 14 14 -e- 17 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de omgeving van Braakman en Paulinapolder -b- 6 u Markt, Zottegem of 7 u recreatieoord Braakman -I- André D'Haeseleer 09/360 23 07 -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker, telescoop en vogelgidsen.

29

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Gerhagen -b- 9u30 taverne Bakhuis, Heggenbossenweg 28, Gerhagen (Tessenderlo) -I- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 12 u.

APRIL

2

***Mandelstreek.** Nacht van de Steenuil -b- 19u30 Klein Seminarie, Botermarkt, Roeselare -info- Piet Desmet 051/22 58 52 -e- 22u30.

3

***Netevallei.** Diavoorrecht "10 jaar reservaten in de Netevallei" -b- 20 u Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -I- Wilfried Wouters 015/24 25 73 -e- 22 u.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Oude Blaarstraat 7, Tongeren -I- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

4

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (thema : Voorjaarsbloei) -b- 10 u infobord, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -I- Inge Singelijn -e- 12 u.

***Groot-Haaltert+Ninove+Pajottenland.** Natuureducatieve wandeling in de Molenbeek -b- 10 u Gotegemmol, grens Erpe-Mere en Haaltert -e- 12 u.

***Meetjesland.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos -b- 9 u kruispunt Westvoordestraat en Drongengoedweg, Knesselare -I- Eric Blondia 09/374 49 47 -e- 12 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -I- Albert Van Otten -e- 12u30.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u Wateringshuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -I- M. Bosmans -e- 16u30.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in Weelde-Statie -b- 14 u Oud Station, Weelde Statie, Steenweg op Merksplas, Weelde -I- Gilbert Loos -e- 17 u.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve wandeling in en rond het Ingelbosreservaat -b- 14 u Hotondmolen, hoek Zandstraat en Hotondstraat, Kluisbergen -I- Filip Keirse 055/38 78 83 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in De Laks -b- 8 u De Heischuur,

Schuurhoven 2, Oud-Turnhout of 8u15 Bijenpark, Hoge Mierdse Weg, Oud-Turnhout –l- Louis Adriaenssens 014/45 11 13 en Wim Dings 014/41 42 12 –e- 11u30 –m- planten- en vogelgids en verrekijker.

Zuid-Limburg. Natuureducatieve wandeling in de Kevie –b- 14 u Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 17 u.

5

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve 'kleine beestjes' excursie in het Rivierenhof –b- 9 u station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel of 9u30 ingang museum Sterckshof, Hooftvunderlei 160, Deurne (Rivierenhof) –l- Jan Waeterschoot 03/230 87 48 –e- 12 u –info- aangepaste begeleiding voor de kinderen.

***Brugge.** Natuureducatieve dagtocht in Frans Vlaanderen –b- 8u30 station van Brugge, ingang overdekte P. –l- Jef de Kempe 050/27 94 36 –e- 20 u –m- excursiekledij, verrekijker, veldgidsen, rugzakje, picknick met drank en Frans geld –info- carpooling.

***Dubbeloef-Westerlo.** Natuureducatieve familiewandeling –b- 8 u P. abdij van Tongerlo

***Gent.** Natuureducatieve wandeling in het Gentbos te Merelbeke –b- 8u40 Sint-Pietersplein, Gent of 9 u Hollebeekvijver, Merelbeke –l- William Sierens –e- 11u30 –m- laarzen, kijker en veldgidsen.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in het Tallaerthof en in Koningshooikt –b- 14 u einde Tallaerthofdreef, nabij ingang van domein Koningshooikt –l- Lucien Heneygers –e- 17 u –m- laarzen en verrekijker.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve wandeling in en rond het Gentbos –b- 8u45 kerk van Merelbeke-Centrum of 9 u Hollebeekvijver, Merelbeke –l- Frans De Putter 09/230 92 17 –e- 12 u –m- laarzen, kijker en veldgidsen.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in de Averegten met bezoek aan de plantentuin –b- 14 u Boshuis, Averegten –l- René Verdommen 015/24 41 59 –e- 17 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Dommelvallei –b- 8u30 kerk van Eksel –l- Albert Geuens –e- 12u30.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve dagtocht naar de IJzervallei voor observatie van steltlopers –b- 8 u kerk van Kruishoutem, Markt, Kruishoutem of 9 u kerk van Merkem, hoek Westbroekstraat en Kerkdreef, Merkem –l- Willy Aelvoet 055/31 67 30 –e- 17 u –m- laarzen, kijker en picknick.

10

Waregem. Beheerswerken op de oude spoorwegberm en/of Weymeersch –b- 9 u oude spoorwegberm, via het Koestraatje, Zulte –l- P. Depodt 056/61 04 55 en F. T'Jollyn 056/68 75 80 –e- 11u45 –m- werkhandschoenen, stevig schoeisel en aangepaste kledij, drank wordt voorzien.

11

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve bezoek aan Kreukeldonck –b- 13u30 kerk van Ranst –l- Roger Huysmans –e- 17 u –m- laarzen.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve flora- en faunawandeling in de Wevenbossen te Lier –b- 13u45 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel of 14 u hoek Maaikeneveld en Hulststraat (via Lintsesteenweg), Lier –l- Walter Van Spaendonck 03/480 54 24 –e- 17u15 –m- laarzen, regenkleidij, ev. flora.

***Brussel.** Natuureducatieve vogelwandeling in Willebringen en Boutersem –b- 9 u afdrit 24 aan Boutersem van snelweg E40 Brussel-Luik –l- Paul Herroelen 016/73 40 69 –e- 12 u –m- stevig schoeisel, vogelgidsen en verrekijker.

***Demervallei.** Natuureducatieve wandeling op de Wijngaardberg te Rotselaar –b- 8 u kerk van Engsbbergen of 8u15 Euroshoe, Diest of 9 u Wesemaalplein, Nieuwrode –l- Florent Mangelschots 013/66 46 18 –e- 12 u.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in het waterwingebied Sint-Janssteen –b- 6 u P. tegenover casino aan grensovergang op baan Sint-Niklaas-Hulst (N403) –l- Jan D'Holander –e- 9 u.

Mandelstreke. Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek –b- 9u30 ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster –l- Leo De Cooman –e- 12 u –m- laarzen.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve wandeling op de Kalmthoutse Heide –b- 8 u P. zuid, Verbindingsweg, Kalmthout –l- R. Nelen 03/667 33 83 –e- 12 u –m- laarzen.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Blekersheide en in het Riebos –b- 8 u einde straat "In de Putten", Lommel, brug 12 –l- André Geypen –e- 12u30.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in en rond het Vuylbroeck te Kruishoutem –b- 10 u scoutslokaal, naast het voetbalplein, Warandestraat, Kruishoutem –l- Eddy Saveyn 09/380 03 00 –e- 12 u –m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Turnhout.** Natuureducatieve Blauwborstjeswandeling in de Tikkebroeken –b- 7u30 Tikkebroeken, Kluis, Kasterlee –l- Ludo Lauwen –e- 11 u.

Westland. Watervogeltelling in de Verdrongen Weide –b- 9u30 Vijverhuis, Zillebeke –l- Patrick Snick 057/20 15 72 –e- 12 u.

12

***Dubbeloef-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Millegem bij Mol –b- 9u30 café Bij Mart, Eksterstraat 17, Millegem (Mol) –l- Hortense Dupont 014/54 54 83 –e- 12 u.

Meetjesland. Evaluatievergadering over het Steenuilenproject –b- 20 u herberg De Vreeze Gods, Kerkplein, Eeklo –l- Eddy Gadeyne –e- 23 u.

14

***Bree.** Natuureducatieve wandeling op de Sint-Maartensheide (thema : Weidevogels) –b- 13u50 kerk van Beek-Bree of 14 u De Luysen –l- Leo Corstjens en Miel Opdenacker –e- 17 u.

17

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in Sint-Genesius-Rode –b- 9 u en 13u30 kerk van Sint-Genesius-Rode –l- Chris De Caluwé 02/361 60 54 –e- 17 u –m- laarzen, loep, flora's en picknick met drank.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vogel- en plantenwandeling in de Brabantse Wal (NL) –b- 8u30 O.L. Vrouwekerk, Nieuwstraat, Essen-Centrum of 8u45 P. Brabantse Wal, Bergen-op-Zoom –l- Frans Broos 03/667 43 52 –e- 12u30 –m- laarzen en verrekijker.

***Westland.** Maai-beheer in het Lansiersbos –b- 13u30 aan monument Derde Lansiers, Dadizelestraat, Geluwe –l- L. De Poortere 056/31 39 39 –e- 17 u.

18

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht in de Tikkebroeken te Kasterlee en de Liereman te Oud-Turnhout –b- 8 u station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel of 9 u gemeentehuis van Oud-Turnhout –l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 –e- 17 u –m- laarzen, loep, verrekijker en picknick –info- aansluiten 's middags is mogelijk om 14 u aan café Het Hangijzer, Bergstraat, Oud-Turnhout / voor beide reservaten wordt telkens een bijdrage gevraagd voor het Kempens Reservatenfonds van 50 F/persoon (kinderen gratis).

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in Molsbroek te Lokeren –b- 9 u bezoekerscentrum Molsbroek, Lokeren –l- P. Vanbellinghen 02/640 19 24 –e- 12 u –m- stevig schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Denderland.** Natuureducatieve wandeling in Molsbroek te Lokeren –b- 13u30 Gedempte Dender, Dendermonde of 14 u bezoekerscentrum Molsbroek, Lokeren –l- Herman Derder 053/80 01 10 –e- 17 u.

***Dubbeloef-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling –b- 9 u kerk van Westerlo –l- Jos Van Kerckhoven 014/26 64 62 –e- 12 u –m- laarzen, wandelkleidij en verrekijker.

***Gent.** Natuureducatieve vogelwandeling in en rond de Canisvliet, een kreek ten noorden van Zelzate –b- 14 u Sint-Pietersplein, Gent of 14u30 aan de Canisvliet, Zelzate –l- Harald Evrard en Daniël Danhieux –e- 17u30 –m- verrekijker, telescoop en vogelgidsen.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in De Rietbeemd –b- 14 u de Cocanne, bij het sanatorium, Hoge Buizemont, Overboelare –l- Godfried Merlevede –e- 18 u.

***Groot-Haaltert+Ninove+Pajottenland.** Voorjaarsbloeiërs in de Mollebeek –b- 10 u Gotegemmolten, grens Erpe-Mere en Haaltert –e- 12 u.

***Krekel-Anzegem+Waregem.** Natuureducatieve familiewandeling op de oude spoorwegberm, de Vlinderweide en de Weymeersch te Waregem –b- 14 u P. aan achterkant station van Waregem –l- Xavier Coppens 09/388 78 50 en Boudewijn Declerck 056/60 02 17 –e- 17 u.

***Maasland.** Natuureducatieve dagtocht naar de Voerstreek in de omgeving van kasteel Altenbroek –b- 8 u markt van Maasmechelen –l- Marc Stevens 089/75 56 52 –e- 17 u –m- planten- en vogelgidsen en picknick.

Mandelstreke. Inhuldiging van infopaneel in het natuurreervaat De Kleiputten –b- 10 u P. Babillestraat, Rumbeke –l- Piet Desmet 051/22 58 52 –e- 11 u.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Platwijers –b- Paalsteen, einde van Paalsteenstraat, Hasselt-Kuringen –l- Marc Lodewijckx en Ludo Grouwels 011/81 75 22 –e- 12 u –m- laarzen en verrekijker.

***Netevallei.** Natuureducatieve Hagelandwandeling in het Troostembos te Houwaart-Tielt-Winge –b- 13u30 Wielewaallokaal, Hallaar of 14 u P. Troostembos –l- Aloïs Claes 015/22 42 83 –e- 17 u.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling te Ga-

vere -b- 5u30 brug over de Schelde aan de kant van Gavere, Stationsstraat, Gavere -I- Jacques Vanheuveerswijn 09/384 43 82 -e- 8u30 -m- laarzen, verrekijker en vogelgidsen.

Westkust. Natuureducatieve fauna- en florawandeling in de Platie d'Oye en Clairmarais -b- 8 u voor het station van Adinkerke of 8u45 aan Platie d'Oye -I- Godfried Warreyn 058/51 80 80 -e- 17u45.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in en om De Liereman -b- 9 u kerkplein van Sint-Bavo, Oud-Turnhout of 9u15 Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout -I- Dirk Geysels 014/42 06 17 -e- 12 u -m- verrekijker, laarzen, vogel- en plantengidsen.

19

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in het Prinsenveldpark te Retie -b- 9u30 Provinciaal Domein Prinsenveldpark, Kastelse Dijk 5, Retie -I- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 12 u.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve les over de plantenfamilies -b- 20 u Stationneke, Stationstraat 57, Olen -I- Jan Dirx -e- 22u30.

Zuid-West-Vlaanderen. Twee weken natuur in de Coupure te Avelgem (gidsbeurten voor klassen, tentoonstelling rond afval) -info- Alex Libbrecht 056/75 60 87.

23

Noorderkempem. Bezoek aan Gierzwaluwtentoonstelling "Kunst en educatie" -b- 19 u Cultureel Centrum Oude Pastorij, Essendonk 3, Essen -I- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 22 u -info- deze tentoonstelling in het kader van Week van de Natuur loopt tot 28 april.

***Wulp.** Natuureducatieve avondwandeling op de Hoge Mierdse Heide en De Braekeleer -b- 18u15 kerkplein van Sint-Bavo, Oud-Turnhout of 18u25 Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout -I- Ward Machiels 014/42 77 33 -e- 22 u -m- kijker, telescoop en vogelgids.

24

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht in de omgeving van Schriek -b- 8u30 fietsstalling, station van Lier of 9 u kerk van Schriek -I- Nelly Van Aerschot -e- 17 u -m- flora's, loop en picknick met drank.

Lier. Inhouding van het reservaat Viersels Gebroekt -info- Marc Vermeylen 03/481 94 79.

***s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Schorren -b- 8u30 Galerij Salix, Vlassenbroekdorp, Vlassenbroek, Dendermonde -I- Jan Van Belle 052/21 90 70 -e- 13 u -m- werkkledij, handschoenen en bijl.

25

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve dagtocht naar de Maatjes en omgeving -b- 10 u en 13u30 P. kerk van Nieuwmoer -I- Louis Vergaelen -e- 17 u -m- laarzen en picknick.

***Antwerpen-Zuid.** Vlaamse Ardennendag : Vogel- en plantendeterminatie in het Muziekbos en Bos 't Ename -b- 7u45 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel of 9 u kerk van Louise-Marie -I- Lieve Konings 03/440 67 94 -e- 17 u -m- verrekijker, ev. telescoop, flora, stevige wandelschoenen, laarzen en picknick (zonder wegwerpvakkingen !!) -info- aansluiten 's middags mogelijk om 14 u aan kerk van Louise-Marie.

***Brussel.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve Hyacintenvandeling in het Hallerbos -b- 14 u kerk van Essenbeek, gehucht van Halle -I- R. Dirckx 02/569 25 07 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Denderland.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve wandeling rond het thema "Stilte en lawaai in natuurgebieden" -b- 14 u De Loods, A. Nichelstraat 14, Aalst -I- Peter Tolleneer -e- 17 u.

***Dubbeloof-Westerlo.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve kruidenwandeling -b- 14 u Boswachtershuis, Westerlo -m- wandelkledij.

***Gent.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve wandeling in het Patersbos te Ronse -b- 13u15 Sint-Pietersplein, Gent of 14 u Patersbos, Ronse -I- Daniël Danhieux -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Groot-Haaltert+Ninove+Pajottenland.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve vroege ochtendwandeling -b- 5u30 TC Vondelen, Vondelen 30, Denderhoutem -I- Wouter Mertens -e- 8u30.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in Lippelo -b- 6 u café De Wandeling, rechtover Lippelobos, Lippelo -I- Luc Peeters 03/899 15 88 -e- 9 u -m- laarzen en verrekijker -info- nadien mogelijkheid tot ontbijten, vooraf inschrijven is noodzakelijk.

***Land van Waas-Zuid.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve dagtocht in Ename en Kluisbergen -b- 8 u zwembad, Parklaan, rond punt, Sint-Niklaas of 9 u kerk van Ename -I- Guido Tack en Filip Keirse -e- 17 u -m- laarzen of wandelschoenen en picknick -info- men kan in

de namiddag aansluiten aan de gemeentelijke feestzaal, Brugzavelstraat, Berchem-Kluisbergen om 13u30.

***Lier.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve dagtocht naar de Scheldevallei en Ename -b- 7u30 fietsstalling, station van Lier of 9 u kerk van Melden of 13u30 kerk van Ename -laatste info- Wilfried Wouters 015/24 25 73 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en picknick -info- inschrijven voor 16 april door storting van 400 F/volwassenen en 300 F/kinderen tot 14 jaar op rek. 000-0606834-02 van Yves Peeters, afdeling Lier.

***Mandelstreek.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve dagtocht in Kwaremont en Kluisbergen -b- 9 u Kwaremont -info- Philippe Deprez 051/20 46 54 -e- 18 u -m- laarzen en verrekijker.

Mechelen. Deelname aan de Plantenbeurs te Hombeek -b- 9 u Leibeekstraat, dorpscentrum, Hombeek-Mechelen -I- August De Weerd 015/41 97 27 -e- 17 u.

***Moervaart-Zuidlede.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve wandeling in het bosreservaat De Heirnis -b- 14 u Liniedreef, zijdreef van Weimansstraat, vlakbij de Koebrug, Sinaai -info- Lieven Van Hooste 09/346 94 34 -e- 17 u -m- laarzen, wandelkledij en verrekijker.

***Netevallei.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve dagtocht -b- 7 u Wielewaalokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -info- Wilfried Wouters 015/24 25 73 -e- 17 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in het Plat -b- 14 u schapstal, Palusstraat, Overpelt -I- Luc Winters -e- 16 u.

***Oostende.** Week van de Natuur : Natuureducatieve stelloperocht in de Achterhaven van Zeebrugge -b- 14 u kerk van Dudzele -I- Guido Orbie 050/39 60 92 -e- 17 u -m- excursiekledij, verrekijker, ev. telescoop en vogelgids.

Pajottenland. Vlaamse Ardennendag : Fietstocht -b- 14u30 kruispunt Assesteenweg en Ninoofse Steenweg, Lennik -info- Laurent Verschuer 09/224 44 30 en Jan Van Hacht 02/532 08 93 -e- 16u30 -m- fiets en herstelgerief.

***Scheldevallei + Vlaamse Ardennen.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve wandeling in de Snippenwei en Dal te Heurne -b- 9 u kerk van Heurne, Heurnestraat, Heurne -I- Gerard Mornie 055/31 80 67 -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen en picknick.

***Scheldevallei + Vlaamse Ardennen.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve wandeling langs Kalkoven te Kwaremont -b- 14 u kerk van Kwaremont, Kwaremontplein, Kwaremont -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen en picknick.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het kader van de Milieuweek Lebbeke -b- 14 u O.L. Vrouwekerk van Lebbeke, Grote Plaats 15 -I- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 16u30 -m- stevig schoeisel.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het kader van de Milieuweek Lebbeke -b- 15 u O.L. Vrouwekerk van Lebbeke, Grote Plaats 15 -I- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 17u30 -m- stevig schoeisel.

***Waregem.** Vlaamse Ardennendag : Natuureducatieve wandeling in het Bouvelosbos te Wortegem-Petegem -b- 9 u kerk van Wortegem-Petegem -I- P. Depodt 056/61 04 55 -e- 12 u -m- laarzen.

***Westkust.** Dag van de Aarde : Fietstocht doorheen de polder met als thema "Het geluid van de stilte" -b- 14 u P. O.L.V. ter Duinen-kerk, Koksijde of 14u30 voor het gemeentehuis van Oostduinkerke -I- Godfried Warreyn 058/51 80 80 -e- 18u30.

***Westland.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve wandeling rond de Blankaart of De Broeken -b- 13u30 station van Ieper -I- Christa Couckuyt 051/77 99 17 -e- 17 u.

***Wulp.** Natuureducatieve plantenwandeling langs de kanaaloever -b- 9 u hoek Steenweg op Ravels en Werkendam, Oud-Turnhout of 9u15 kanaaloever ter hoogte van Geleeg, Oud-Turnhout -I- Louis Adriaenssens 014/45 11 13 -e- 12 u -m- loop en plantengids.

Zuid-Limburg. Dag van de Aarde : Fiets-wandel-zoektocht -b- 9 u Oude Blaarstraat 7, Tongeren -I- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

26

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Hallaar -b- 9u30 De Avereigen, Boommarkt 12, Hallaar -I- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 12 u.

***Rupelstreek.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Oude Nete-arm te Rumst -b- 7 u ingang reservaat, hoek Kerkstraat en Schoolstraat, Rumst -I- Fried Happaerts 03/888 81 15 -e- 9u30 -m- laarzen en verrekijker -info- doorlopend van 10 tot 16u30 kan men een infostand bezoeken over het onderwaterleven in de sloten en poelen van de Oude Nete-arm.

***Rupelstreek.** Dag van de Aarde : Natuureducatieve plantenwandeling in de Oude Nete-arm te Rumst -b- 14 u ingang reservaat, hoek Kerkstraat en Schoolstraat, Rumst -I- Fried Happaerts 03/888 81 15 -e- 16u30.

27

***Meetjesland.** Plantenwerkgroep op tocht in de spoorwegberm te Balgerhoeke –b- 19 u sporthal, Pussemierstraat, Eeklo of 19u10 kerk van Balgerhoeke –l- Chris Bruggeman en William White –e- 22 u.

30

***Mechelen.** Natuureducatieve Bosuilenwandeling in de Steentjesbossen –b- 19 u kerk van Schiplaken, Bieststraat 227, Hever-Boortmeerbeek –l- Steven Vansteenkiste 016/65 02 27 –e- 22 u –m- laarzen en verrekijker –info- geen honden.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

PLANTEN**Bree**

Cursus "Algemene plantencursus"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum van Bree

Op 31/03, 21/04 en 19/05, telkens van 19u30 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 18/04, 08/05 en 05/06

- 18/04 : voorjaarsbloeiërs in Elsloobos

- 08/05 : De Luysen, Bree vanaf 14 u

- 05/06 : De Luysen, Bree vanaf 14 u

Inschrijvingsgeld: 800 F/niet-leden en 600 F/leden Wielewaal en JNM

Info: Koen Leysen : 014/47 29 55

Denderland

Cursus "Orchideeën"

Waar en wanneer:

Theorie: Het Capucientje, Aalst

Op 23/04 en 30/04, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 06/06 en 20/06

Inschrijvingsgeld: 600 F/niet-leden en 400 F/leden. Ter plaatse te betalen.

Info: Herman Derder : 053/80 01 10

Groot-Haaltert+Ninove+Pajottenland

Cursus "Planten"

Waar en wanneer:

Theorie: "Warandezaal" aan kerk van Haaltert

Op 30/04 van 19u30 tot 22 u

Praktijk: Excursie op 02/05 van 9 tot 12 u

Inschrijvingsgeld: 200 F/persoon

Info: Axel Neuckermans : 054/32 45 29

Meetjesland

Cursus "Planten"

Waar en wanneer:

Theorie en praktijk: NCMV-lokaal, Lijnendraaijerstraat 10, Eeklo

Op 06/04, 04/05, 01/07, 22/07, 03/08 en 07/09, telkens vanaf 20 u

Inschrijvingsgeld: 800 F voor nieuwe deelnemers te storten op rekening van afdeling Meetjesland met vermelding "cursus planten" + uw telefoonnummer. Voor deelnemers van de cursus 1998 is het gratis.

Info: Chris Bruggeman : 09/377 71 40

Nete en Aa

Minicursus "Planten"

Waar en wanneer:

Theorie: Stationneke, Stationsstraat 57, Olen

Op 19/04 van 20 tot 22u30

Inschrijvingsgeld: 80 F/niet-leden en 50 F/leden Wielewaal per les + kopijkosten

Info: Jan Dirkx : 014/58 64 64

Vlaamse Ardennen

Cursus plantenstudie "De Flora van de Vlaamse Ardennen"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 24/04 en 08/05

- 24/04 : kerk van Louise-Marie, La Salettestraat, Louise-Marie

- 08/05 : kerk van Zegelsem, Sint-Ursmarusstraat, Zegelsem

Inschrijvingsgeld: Gratis

Info: Karel De Waele : 09/386 45 60

Voorkempen

Cursus "Orchideeën"

Waar en wanneer:

Theorie: Zonneputteke, 1^e verdiep, lokaal 3, Zonneputteke 1B, Zoersel
Op 18/03, 25/03 en 22/04 van 13u30 tot 16 u

Praktijk: Mogelijk worden er nog wandelingen georganiseerd

Inschrijvingsgeld: 400 F/niet-leden en 250 F/leden Wielewaal te storten op rekening 000-0098691-42 van afdeling Voorkempen, De Singel 25, 2970 Schilde

Info: Frieda Peeters-De Ruysser : 03/311 51 16

Zwalmvallei

Cursus "Planten"

Waar en wanneer:

Theorie: zaal van café Meileken, Stationsplein 9, Zottegem

Op 19/03 van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 20/03 en 21/03, telkens van 9 tot 12 u

Inschrijvingsgeld: 500 F/niet-leden en 300 F/leden

Info: Koen Verhoeyen : 09/362 50 38

VLINDERS**Dubbelloof-Westerlo**

Waar en wanneer:

Theorie: Vesperzaal van Abdij van Tongerlo

Op 21/05 en 28/05 telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursie op 06/06 vanaf 9 u

Inschrijvingsgeld: 300 F/niet-leden en 200 F/leden

Info: Hortense Dupont : 014/54 54 83

ZOOGDIEREN**Fruitstreek**

Cursus "Zoogdieren"

Waar en wanneer:

Theorie: bezoekerscentrum Nieuwenhoven, Sint-Truiden

Op 22/04 en 29/04, telkens van 19u30 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 09/05

Inschrijvingsgeld: 400 F/niet-leden en 300 F/leden Wielewaal en JNM

Info: Bart Christiaens : 014/47 29 50

Nete en Aa

Cursus "Zoogdieren"

Waar en wanneer:

Theorie: Stationneke, Stationstraat 57, Olen

Op 16/03, 23/03 en 30/03, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 03/04

- 03/04 : Zeggehoeve, Heibloemstraat, Olen van 8 tot 12 u

Inschrijvingsgeld: 80 F/niet-leden en 50 F/leden Wielewaal per les + kopijkosten

Info: Bart Christiaens : 014/47 29 50

VOGELS**De Putter**

Cursus "Watervogels"

Waar en wanneer:

Theorie: zaal De Valk, Mechelbaan 426, Putte

Op 17/03 van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursie op 21/03 van 8u30 tot 12 u

- 21/03 : gemeentehallen, gelegen aan Mechelbaan, Putte

Inschrijvingsgeld: 100 F/persoon

Info: Steven Vansteenkiste : 016/65 02 27

Lier

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

Theorie: clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier

Op 07/05 en 14/05 telkens van 19 tot 22 u

Praktijk: Excursie op 15/05 in De Steenbeemden

Inschrijvingsgeld: 400 F/niet-leden en 300 F/leden te storten op rekening 000-0606834-02 van afdeling Lier

Info: Karl Van Rompaey : 03/488 44 91

Mechelen

Cursus "Vogelgeluiden"

Waar en wanneer:

Theorie: zaal Krankhoeve, hoek Grote Doelstraat en Groenstraat,

Bonheiden

Op 24/03 en 21/04, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 27/03, 24/04, 16/05 en 24/05

- 27/03 : P. Krankhoeve, Bonheiden, van 7 tot 10u30

- 24/04 : P. Krankhoeve, Bonheiden, van 6 tot 9u30

- 16/05 : P. NMBS station, Hanswijkvaart, naast spoorweg, Mechelen, van 5 tot 10 u

- 24/05 : P. NMBS station, Hanswijkvaart, naast spoorweg, Mechelen, van 6 tot 9u30

Inschrijvingsgeld: 400F/niet-leden en 300 F/leden, te betalen op eerste cursusavond

Info: Steven Vansteenkiste : 016/65 02 27

Meetjesland

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

Theorie: NCMV-lokaal, Lijnendraaierstraat 10, Eeklo

Op 16/03, 23/03 en 20/04, telkens van 20 u tot 23 u

Praktijk: Excursies op 08/05 en 22/05

- 08/05 : Zwinbosjes te Knokke

- 22/05 : Noorddijk te Watervliet, verzamelen aan de Sporthal, Pussemierstraat, Eeklo om 9 u

Inschrijvingsgeld: 300 F te storten op rekening van afdeling Meetjesland met vermelding "cursus vogelzang" + uw telefoonnummer

Info: Chris Bruggeman : 09/377 71 40

Netevallei

Cursus "Roofvogels"

Waar en wanneer:

Theorie: Wielewaallokaal in Hallaar

Op 05/03 en 13/03, telkens vanaf 20 u

Praktijk: Excursies op 14/03 en 21/03

- 14/03 : Pallieterhoeve te Booischot om 14 u

- 21/03 : af te spreken tijdens eerste les

Inschrijvingsgeld: 800 F/niet-leden en 400 F/leden Wielewaal en JNM

Info: Chris Segaert : 015/22 01 06

Noorderkempem

Cursus "Vogels voor beginners"

Waar en wanneer:

Theorie: Natuur Educatief Centrum De Vroente, Kalmthout

Op 24/03, 31/03 en 14/04, telkens van 19u30 tot 22 u

Praktijk: Excursies op 03/04, 18/04 en 24/04, telkens van 9 tot 12 u

- 03/04: Kalmthoutse Heide, Kalmthout

- 18/04 : Domein Hemelrijk, Essen

- 24/04 : Wilderse Duintjes, Essen

Inschrijvingsgeld: om in te schrijven eerst contact opnemen met Frans Broos. Bevestiging door storting van 600 F/niet-leden en 500 F/leden op rekening 000-0415380-26 van afdeling Noorderkempem, Hofstraat 59, Essen

Info: Frans Broos : 03/667 43 52

Noord-Limburg

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum De Geer, Eksel

Op 12/03, 16/04, 23/04 en 30/04, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 14/03, 18/04, 25/04 en 09/05

- 14/03 : Het Hobos, Overpelt vanaf 9 u

- 18/04 : arboretum Wijchmaal-Peer vanaf 8 u

- 25/04 : weidevogelcomplex Siberië, Peer vanaf 8 u

- 09/05 : De Lieskes, Bergeyk, Nederland vanaf 6 u

Inschrijvingsgeld: 900 F/niet-leden en 400 F/leden Wielewaal en JNM

Info: Albert Mertens : 011/64 94 00

Oostende

Cursus "Vogels voor beginners"

Waar en wanneer:

Theorie: lokalen van "Duinen en Zee", Fortstraat 128, Oostende

Op 03/03 en 10/03, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 28/03 en 02/05

Inschrijvingsgeld: 400 F/niet-leden en 300 F/leden Wielewaal

Info: Jacqueline Claerhout : 059/30 22 09 (liefst tussen 19 en 20 u)

Rupelstreek

Cursus "Roofvogels"

Waar en wanneer:

Theorie: Provinciaal Recreatiedomein De Schorre, Kapelstraat 83, Boom

Op 02/04 en 20/04, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 02/05 en 22/05, telkens van 10 tot 16u30

- 02/05 : 9 u H. Hartkerk, Antwerpsestraat, Boom of 10 u P. Haventje Prosperpolder (vm)

- 02/05 : 13 u P. infocentrum Het Zeeuwse Landschap, Emmahaven (nm)

- 22/05 : 9 u H. Hartkerk, Antwerpsestraat, Boom of 10 u kerk van Te-stelt (vm)

- 22/05 : 13u30 kerk van Scholen (nm)

Inschrijvingsgeld: inschrijven door storting van 700 F/niet-leden en 500 F/leden op rekening 750-9337936-01 van afdeling Rupelstreek, Niel met vermelding "Cursus roofvogels"

Info: Erik De Keersmaecker : 03/887 13 72

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Lier

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier

Op 12/03 en 19/03, telkens van 19 tot 22 u

Praktijk: Excursie op 20/03

- 20/03 : afspraak op P. Van der Lindenplein, Duffel, groot plein rechts van de baan Duffel-Lier, ongeveer 500 m vanaf Duffels gemeentehuis
Inschrijvingsgeld: 400 F/niet-leden en 300 F/leden Wielewaal te storten op rekening 000-0606834-02 van Y. Peeters, afdeling Lier voor 27 februari

Info: Karl Van Rompaey : 03/488 44 91

advertentie

Vogel- en natuurreizen

In kleine groepen, onder deskundige begeleiding van Nederlandse en lokale gidsen. In 1999 naar Polen, Estland, Wit-Rusland, Hongarije, Roemenië, Slovenië, Spanje, Griekenland, Turkije, Marokko, Duitsland, België, Nederland, Zweden en India. Vertrek vanaf Brussel mogelijk.
Interesse? Brochure bij Eco Tourist Services, Postbus 1580, 3800 BN Amersfoort (NL), tel. 0031 33 4565201 (fax 5314)

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

Bronnen: *Wetlands International*, *Watervogelnieuws*, 10, september '98, *Aves Contact*, 34 (6) '98, *Birdwatch*, 73, juli '98, *Birdwatch*, 74, augustus '98, *Der Ornithologische Beobachter*, 95 (2) '98, *Ornithologische Mitteilungen*, 50 (6-7) '98, *Alauda*, 61 (1) '98, *Journal of Avian Biology*, 29 (1) '98, *Der Falke*, 45 (6) '98, *British Birds*, 91 (7) '98, *Nos Oiseaux*, 45 (2) '98, *Dutch Birding*, 20 (3) '98, *Vogels*, 4, juli-augustus '98, *Vogels*, 5, oktober '98, *De Takkeling*, 6 (2) '98, *Milvus*, 7 (2) '98, *Limburgse vogels*, 9 (1) '98, *Le Héron*, 31 (2) '98, *Animal Behavior*, 55 '98, *Mergus*, 12 (1-2) '98, *LPOinfos*, 21 '98, *Aves*, 34 (4) '97, *Platform*, december '98, *Actes du 36e Colloque interrégional d'ornithologie*, *Nos Oiseaux*, suppl. 2 '98, *Egretta*, 41 (1) '98, *Tapuit*, november '98, *De Grutter*, 22 (4) '98, *Natur- und Nationalparke*, 137 '98, *Der Falke*, 45 (10) '98, *Ibis*, 140 (3) '98, *Corax*, 17 (2) '98, *Het Vogeljaar*, 46 (4) '98, *Var Fagelvärld*, 8 '98, *Argus*, 23 (4) '98, *Bird Study*, 45 (3) '98, *Ornithologische Mitteilungen*, 50 (8-9) '98, *Dutch Birding*, 20 (4) '98, *British Birds*, 91 (10) '98, *Der Ornithologische Beobachter*, 95 (3) '98, *Nos Oiseaux*, 45 (3) '98, *L'Oiseau Magazine*, 51 '98, *Journal für Ornithologie*, 139 (4) '98, *Geo*, 10 '98 (Internet) en *Wings*, 11 '98.

* Sinds 1 juli 1998 zijn voor de komende vijf jaren nieuwe jachtopeningsbesluiten van kracht in Vlaanderen. Deze geven weer welke soorten, hoe, wanneer en waar mogen bejaagd worden. Aan bepaalde eisen van natuurverenigingen werd tegemoet gekomen, toch zijn de besluiten nog voor verbetering vatbaar. (Zie hierover ook *Mens en Vogel*, 36: 185-194) (*Wetlands International*, *Watervogelnieuws*, 10, september '98)

* Niet alleen in Vlaanderen maar ook in Wallonië werden in de winter 1996-97 meer watervogels geteld dan tijdens een 'normale' winter. Niet minder dan 60 000 watervogels werden waargenomen, ongeveer het dubbele van andere jaren. Vooral Dodaars, Nonnetje, Aalscholver, Grote zaagbek waren beter vertegenwoordigd dan in Vlaanderen. In onze contreien werden recordaantallen opgetekend van o.a. Knobbelswaan, Nijlgans, Smient, Krakeend, Kuifeend, Meerkoeit en Brilduiker. Er waren daarentegen minder ganzen aanwezig; vooral in de Maasvallei werden er nauwelijks Kolgenzen gesignaleerd. (Zie ook *Aves*, 34: 97-108) (*Wetlands International*, *Watervogelnieuws*, 10 september '98)

* De Groupe de Travail Oiseaux Marqués van onze zustervereniging **Aves** vraagt om gegevens over waargenomen geringde vo-

gels op te sturen naar Philippe Lucas, rue Bodson 80, te 4030 Grivegnée. Formulieren zijn vrij verkrijgbaar. In het verleden heeft informatie over een in het Antwerpse geringde Koolmees bijgedragen tot de fylogenie van deze soort. (*Aves Contact*, 34 (2) '98)

* Volgens de laatste telling in Groot-Brittannië zou het aantal Beflijsters 5500 à 10 000 exemplaren bedragen. Omtrent deze achteruitgang worden allerlei theorieën geopperd (menselijke aanwezigheid, klimaatwijzigingen). Wegens het uitblijven van juiste gegevens laat de bescherming op zich wachten. (*Birdwatch*, 73, juli '98)

* Het Verenigd Koninkrijk telt minder dan 20 broedparen

Wielewaal. Hoofdoorzaak van deze terugval is de ei-roof door verzamelaars. (*Birdwatch*, 74, augustus '98)

* In de periode 1990-1998 is de populatie van Gele kwikstaart en Engelse kwikstaart met 36% gestegen in de regio Nord - Pas-de-Calais. De Veldleeuwierik daalde lichtjes met 1%. (*Le Héron*, 31 (2) '98)

* In de lente van 1996 zijn duizenden Kieviten en Goudplevieren door lage temperaturen en aanhoudende noordoostelijke winden afgeweken van hun trekroute en in het noordwesten en het noordoosten van Zwitserland blijven pleisteren. (*Der Ornithologische Beobachter*, 95 (2) '98)

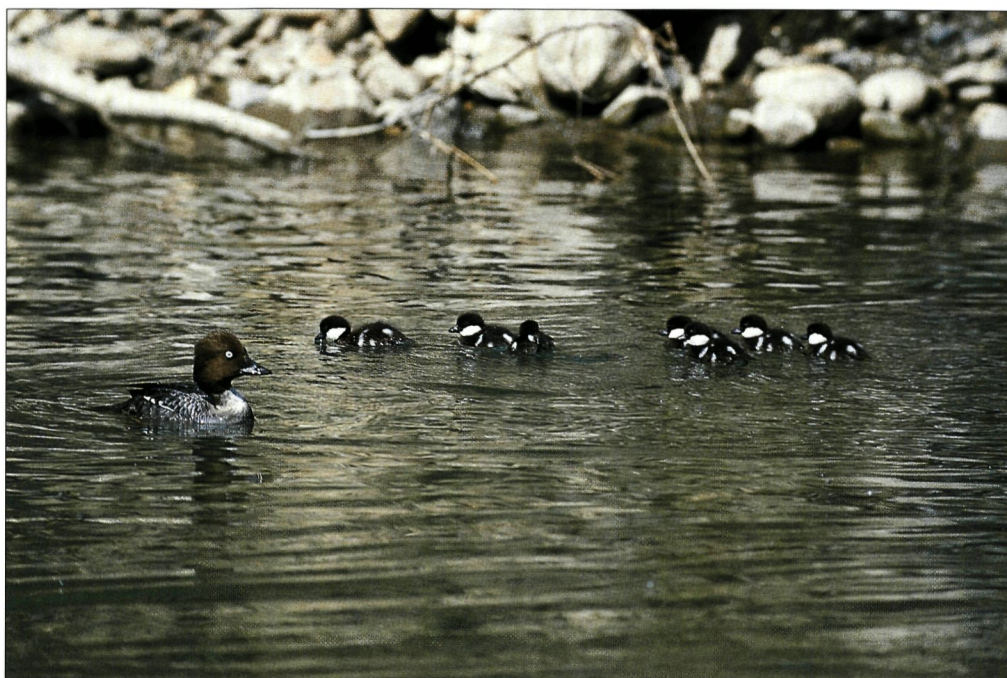
* Tijdens de periode 1987-1993 werden in 129 Zwitserse kilometerhokken Oehoes aangetroffen. Dit is meer dan het dubbele in vergelijking met de periode 1972-1976 toen het aantal broedparen op 60 werd geschat. De kantons Graubünden en Ticino staan aan de top maar men stelt een noord- en westwaardse uitbreiding vast. (*Der Ornithologische Beobachter*, 95 (2) '98)

* Een Steenarend die op 1978 kilometer van zijn Finse ringplaats, weliswaar dood, in de Oostenrijkse Alpen werd aangetroffen, is bijzonder interessant omdat hierdoor de verbinding tussen Scandinavië en de Alpenlanden beslist weer denkbaar wordt. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (6-7) '98)

Gele kwikstaart

Foto: J. Verbanck

Wijfje Brilduiker met jongen

Foto: A.C. Zwaga

* Jonge Ooievaars hebben een aangeboren, genetisch gedetermineerde trekroute. Wanneer oostelijke trekkers toevallig in het gebied van de westelijke trekkers belanden, worden de vogels daar opgevangen, maar trekken zij nadien in hun oostelijke richting verder. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (6-7) '98)

* In 1985 werd voor de eerste maal in continentaal Frankrijk (in de wouden bij Orléans) weer een broedgeval van Visarend vastgesteld. Het aantal klom op tot 6 paren in 1997. (*Alauda*, 61 (1) '98)

* Een Fins onderzoek toonde aan dat bosvogels zich groeperen in dicht op elkaar vliegende individuen wanneer gevaar van een roofvogel dreigt. (*Journal of Avian Biology*, 29 (1) '98)

* Reeds gepubliceerde gegevens over roofvogels en uilen kunnen gezonden worden aan Ubbo Mammen, Institut für Zoologie, Domplatz 4, PF 8, D-06099 Halle, eMail: <u-mammen@lbv.de>. Deze dierenecoloog legt een databank aan en wil onderzoek steunen. Wie meer informatie wenst over het project "Monitoring Greifvögel und Eulen Europas" verwijzen we naar <http://www.biologie.uni-halle.de/Zoology/Ecology/Monitoring>. (*Der Falke*, 45, (6) '98)

* In Groot-Britannië werd in 1996 het eerste geslaagd broedgeval van Kleine zilverreiger vastgesteld. Het paar telde drie jongen. In 1997 hebben 5 paren 12 jongen grootgebracht. Reeds enige jaren werd deze kolonisatie uit het noordwesten van Frankrijk verwacht. (*British Birds*, 91 (7) '98)

* Tijdens de winter verblijven Kerkuilen vaak op hun voortplantingsplaatsen. Oude reeds gekoppelde mannetjes zijn erg gehecht aan hun winterplekje en wijfjes ouder dan 1 jaar kijken reeds uit naar nestplaats en partner. (*Nos Oiseaux*, 45 (2) '98)

* Dwergganzen, die in Zweden in gevangenschap werden grootgebracht tot een leeftijd van circa 5 weken, gebruiken Brandganzen als pleegouders en overwinteren op verscheidene plaatsen in Nederland. (*Dutch Birding*, 20 (3) '98)

* Zeesla is een eenjarige plant die zich voortplant door middel van sporen. Nederlandse onderzoekers hebben ontdekt dat Zeesla kan overwinteren. Dit gebeurt wanneer ganzen of zwanen de Zeesla, bij het zoeken naar voedsel onbewust in de bodem ingraven. (*Vogels*, 4, juli-augustus '98)

* Met steun van de Nederlandse Vogelbescherming

werd de populatie van Keizerarend in Rusland en Oekraïne geïnventariseerd. Het aantal broedparen wordt op meer dan 500 geschat, waardoor de Europese populatie van 320 à 570 naar 630 à 720 broedparen stijgt. (*Vogels*, 5, oktober, juli-augustus '98)

* Het geringe wespenaanbod en de teloorgang van de Houtduivenpopulatie heeft de Wespendif in 1997 parten gespeeld. Het antwoord op de voedselschaarste was vaak niet-broeden en vroegtijdig de broedgebieden verlaten (de meerderheid) of wel broeden en het legsel in de steek laten. (*De Takkeling*, 6 (2) '98)

* Op 28 maart 1998 werd op Schiermonnikoog een witte Giervalk waargenomen, een dag later volgde een Grijszwart op Texel. (*De Takkeling*, 6 (2) '98)

* In Nederland werden in 1997 (officieel) 159 roofvogels vergiftigd, 10 geklemd (allen Buizerds), 13 afgeschoten en 62 nesten werden verstoord. (*Milvus*, 7 (2) '98)

* Sinds 1992 werden PTT-satellietzenders aangebracht op ruim 43 arenden (9 soorten). Hierdoor konden de vogels gevolgd worden over de complete doorjaarse trekroute en soms langer

dan één jaar. Een voordeel tegenover het klassieke ringwerk waarbij slechts de lokatie van de vindplaats bekend is. (*Milvus*, 7 (2) '98)

* Tellingen tonen aan dat in jaren van opeenvolgende zachte winters in Nederlands Zuid-Limburg ca. 50 paar IJsvogels en ca. 160 paar Grote gele kwikstaarten broeden. In vergelijking met gegevens uit de jaren '70 en '80 is de IJsvogelpopulatie met 40% toegenomen en heeft de Grote gele kwikstaart zich op een hoog niveau gestabiliseerd. (*Limburgse vogels*, 9 (1) '98)

* In Limburg (NL) werden van oktober 1977 tot maart 1998 minimaal 69 waarnemingen van Pontische meeuw doorgegeven. Waarschijnlijk was de soort al jaren aanwezig maar werd ze over het hoofd gezien. (*Limburgse vogels*, 9 (1) '98)

* De agressiviteit van wijfjes Brilduiker jegens soortgenoten is in verhouding tot de legselgrootte. Tegenover andere predatoren speelt het aantal jongen geen rol. (*Animal Behavior*, 55 '98)

* Tijdens de roofvogeltelling van januari 1997 in de noordelijke regio van West-Vlaanderen, werden 7 soorten waargenomen. De Buizerd was met 178 exemplaren de talrijkste, de Torenvalk (125 ex.) werd vooral in de polders opgemerkt maar was minder algemeen dan verwacht, net als Havik (6 ex.), Smelleken (10 ex.) en Slechtvalk (3 ex.). Sperwer (95 ex.) bekleedde de derde plaats. Van Blauwe kiekendief werden 21 à 23 ex. geteld, op één na allen in de polders. (*Mergus*, 12 (1-2) '98)

* De Vale gier vertegenwoordigt 2 % van de toeristische inkomsten in de Aveyron en de Lozère (F). (*LPOinfos*, 21 '98)

* Door het verwijderen van hakhoutbestanden, intensieve landbouw en jacht is de populatie van Hazelhoen sterk afgenomen in de westerse Ardennen. Het Hazelhoen heeft een rijke en dichte struiklaag nodig als voedsel- en schuilplaats. Beschermingsmaatregelen

zijn dan ook dringend. (*Aves*, 34 (4) '97)

* De watervogeltelling in Wallonië en Brussel tijdens de winter 1997-98 leverde resultaten op die vergelijkbaar zijn met deze van 1994 en 1995. Bijzondere gasten waren Kuifduiker, IJsdruiker, Parelduiker en Grote zilverreiger. (*Aves*, 34 (4) '97)

* Het ganzengedooftbeleid in Nederland is een waar succes. Landbouwers die ganzen op pleister- of foerageerplaatsen met rust laten en het beheer van hun gronden afstemmen op de aanwezigheid van de vogels, krijgen een vergoeding. Het project loopt over drie jaar. (*Platform*, december '98)

* Ruim 90 000 vogels overwinteren in de Rijnvlakte. Dit vertegenwoordigt 12 % van de in Frankrijk overwinterende vogels en 1 % van de West-Palearctische populatie. De geografische ligging, een ijsvrije rivier, ruime waterplassen en een rijk voedselaanbod zijn een verklaring voor het succes. (*Actes du 36e Colloque interrégional d'ornithologie, Nos Oiseaux*, suppl. 2 '98)

* Op de grond zittende Kuifmezen vertonen een schraapgedrag en vegen hierbij met de pootjes de losse aarde opzij. Wetenschappelijk onderzoek en observaties in volières duiden op een foerageergedrag waarbij gehamsterd voedsel weer opgewoeld wordt. (*Egretta*, 41 (1) '98)

* Het was een goed jaar voor de Kwartelkoning in Nederland. In 1997 waren er ruim 200 roepende mannetjes en in 1998 wordt het aantal op 470 territoriumhouders geschat. De soort komt voornamelijk in het noordoosten van Nederland voor (150 in Oost-Groningen en 90 in Drenthe) en dankt de populatieangroei aan het laattijdig maaien van weilanden. (*Tapuit*, november '98 en *De Grutter*, 22 (4) '98)

* Ook op wereldniveau doet de Kwartelkoning het (zeer) goed. Het aantal roepende mannetjes wordt in het Europese gedeelte van Rusland op 1 à 1,5 miljoen geschat, in Polen op 35 000. De dieren

profiteren van een algemene landbouwcrisis waarbij minder meststoffen worden aangewend en - net als in Nederland - er laattijdig of geheel niet wordt gemaaid. (*Der Falke*, 45 (10) '98)

* Sinds 1994 leidt Europarc het "Partnership & Exchange programme". Met financiële steun van de Europese Gemeenschap wordt aan beschermde zones in de tropische wouden van Azië en Latijns-Amerika meer slagkracht gegeven. Tot op heden werden 15 akkoorden van partnership gesloten. (*Natur- und Nationalparke*, 137 '98)

* Interdisciplinair onderzoek heeft aangetoond dat de Kraanvogel vroeger een algemene broedvogel en overwintelaar was in Engeland. Vondsten van beenderen bij mesolithische opgravingen en een driehonderdtal plaatsnamen wijzen hierop. (*Ibis*, 140 (3) '98)

* P. Herroelen verhaalt met stapels cijfermateriaal en bibliografische gegevens de achteruitgang van de Ringmus in Europa. Het goede nieuws komt van de Canarische Eilanden, waar de soort voor het eerst in 1989 werd vastgesteld en zich nu weet te handhaven. (*Het Vogeljaar*, 46 (4) '98)

* In de Friese Alde Feanen heeft voor het eerst sinds (waarschijnlijk) honderd jaar een Lepelaar gebroed. De Lepelaars, afkomstig van de broedkolonie in het Quackjeswater bij Oostvoorne (NL), die foerageren en rusten in de polders bij Delft, hebben hun territorium van één atlasblok (1 km x 1 km) tot 63 blokken uitgebreid. (*Het Vogeljaar*, 46 (4) '98)

* In Falsterbö laat een infraroodcamera toe overtrekkende vogels tot op een hoogte van 3000 te signaleren. Op dezelfde wijze werd, naast gebruik van de radar, ook de nachtelijke transmediterrane migratie van Toulon (F) naar Tarifa (SP) gevolgd (zie *Actes du colloque interrégional d'ornithologie, Nos oiseaux*, suppl. 2 '98: 37-50). (*Var Fagelvärld*, 8 '98)

* Toen begin deze eeuw de laatste Grauwe gans (met oranje snavel), als gevolg van de jacht, uitstierf in Nederland, werden exemplaren uit het Zwin geïntroduceerd. Het succes viel bij de landbouwers niet in de smaak. Om de ganzen te kunnen vervolgen, werd beweerd dat de Belgische vogels uit Oost-Europa kwamen en behoorden tot de niet inheemse ondersoort *Anser anser rubrirostris* (met roze sna-

vel). Larie en apekool, de uitgezette ganzen hebben een oranje snavel en ook de ondersoort *Anser anser anser* komt voor in Oost-Europa. (*Argus*, 23 (4) '98)

* Het aantal bezette nesten van Smelleken in de Pennines (Yorkshire) liep op van 2 (1985) naar 66 (1992). De enkele nesten die in 1980 en 1981 werden geteld bevonden zich in bomen in een graslandschap, nadien werden nesten vaker te midden van heide aangetroffen. In 1985 bedroeg de onderlinge afstand tussen de nesten zo'n 5,7 km, in 1992 nog slechts 2,1 km. (*Bird Study*, 45 (3) '98)

* Uit de inventarisatie van twee duingebieden, de Westhoek en de Houtsaegerduin (De Panne), werd de hoogste broedvogeldichtheid in de verboste binnen-duinrand gemeten. De recente vestiging van de Boomklever wijst op een verbossing van de duinen. In het Westhoekreservaat kwam de Bijeneter tot broeden (zie *Mens en Vogel*, 36 (3) '98). (*Mergus*, 12 (1-2) '98)

* Kleine en Grote karekiet trekken, in het zuidoosten van Europa, ongeveer op hetzelfde tijdstip zuidwaarts als soortgenoten die noorde-

Paartje Bijeneters

Foto: B. Odeur

Wulp

Foto: J. Verbanck

lijker hebben gebroed. Volwassen dieren van beide soorten vertrekken iets vroeger dan juvenielen en Grote karekiet iets eerder dan Kleine karekiet. Het nakend voedseltekort door zomerdroogte is vermoedelijk een reden hiertoe. Anderzijds hebben deze vogels een flinke voorsprong op hun soortgenoten die in Centraal of Noord-Europa hebben gebroed. (*Bird Study*, 45 (3) '98)

* Ruim 25 % van de 200 in Zwitserland broedende vogelsoorten zijn vruchteneeters. Aan de top van het menu staan Vlier, Lijsterbes en Klimop. Glutz von Blotzheim vermeldt 168 van de 386 vogelsoorten als vruchteneeters, bij zangvogels vertegenwoordigt dit 67 %, bij niet-zangvogels slechts 28 %. Wespendif, IJsvogel en Grauwe klauwier voeden zich ook met vruchten. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (8-9) '98)

* In mei 1996 werd de eerste waarneming van Stekelstaartgierzwaluw in Nederland gedaan en gehomologeerd. (*Dutch Birding*, 20 (4) '98)

* In Blauwe Kamer, een nieuw natuurgebied bij Utrecht, werd in juli 1998 een Steltstrandloper genoteerd, een eerste of tweede waar-

neming voor Nederland. In het Friese Ezumakeeg werden op 6 augustus twee Siberische strandlopers opgemerkt. (*Dutch Birding*, 20 (4) '98)

* De Vale gier en de Aasgier kennen sinds 1985 een duidelijk herstel in zuidwest Frankrijk. Opvallend is de goede verstandhouding tussen de twee soorten: zij hokken samen in dezelfde territoria; delen dezelfde maaltijd, al zal de Aasgier zijn ondergeschikte status respecteren en geduldig toekijken. Vale gieren kiezen dezelfde rotswand maar nestelen hoger en schrikken niet terug om nesten van de Aasgier over te nemen. (*British Birds*, 91 (10) '98)

* Bij Alpensneeuwhoen stelt men vaak in de late zomer roodgetinte veren vast. Deze worden veroorzaakt door het "zandbaden" op erosiegesteente, rijk aan ijzeroxide. De kleurstof is watervast en heeft geen biologisch belang voor de vogels. (*Der Ornithologische Beobachter*, 95 (3) '98)

* Reeds twintig jaar lang weigert Frankrijk de Ortolaan te beschermen. Vooral in gouvernementele kringen wordt deze soort aanzien als een gastronomisch hoogstandje. Het Europees Gerechtshof heeft nu zeer zware geldelij-

ke boetes uitgevaardigd tegen de Franse Staat indien de richtlijnen ter bescherming van de trekvogels niet worden nageleefd. (*Nos Oiseaux*, 45 (3) '98)

* Een Zwitsers onderzoek naar de eetgewoontes van de Aalscholver gaf een duidelijke voorkeur voor karperachtigen (Voorn) op de meren van Léman en Le Bourget voor Rivierbaars en Snoek (meer van Annecy). Meerforel - ook erg gewaardeerd door vissers - staat op het aalscholvermenu in de periode van het kuitschieten. (*Nos Oiseaux*, 45 (3) '98)

Een gelijkaardig onderzoek in Beieren leverde volgende resultaten op: van de 50 soorten aanwezig in de natuurlijke en kunstmatig aangelegde meren, werden er 24 teruggevonden in de braakballen. Zes tot 10 soorten vertegenwoordigden 89 tot 95 % van het voedsel, o.a. Meerforel, Rivierbaars, Pos, Houting en Vlagzalm en andere zalmachtigen. (*Journal für Ornithologie*, 139 (4) '98)

Ook in Ierland zorgt de Aalscholver voor heel wat kopzorgen. Als liefhebber van Aal, platvis, lipvis, platvis (vnl. Voorn) en zalmachtigen zouden de vissers hem maar al te graag bejagen. (*Wings*, 11 '98)

* De Kwartel was erg

schaars in Ierland in 1998. Eén exemplaar werd gehoord in mei/juni en twee andere waargenomen tijdens de graanoogst in augustus. (*Wings*, 11 '98)

* Ondanks alle beschermingsmaatregelen is de Havikarend erg bedreigd in Frankrijk. In de jaren '60 werd de populatie nog op 80 paren geschat, in 1985 waren er nog 35, 31 in 1990 en 26 in 1998. De voornaamste doodsoorzaken zijn de jacht (10 %) en hoogspanningskabels (86 %). (*L'Oiseau Magazine*, 51 '98)

* Het viel het Gesellschaft zur Erhaltung der Eulen in Nordrhein-Westfalen op hoe éénvierde van de 115 Steenuilparen door bouwplannen zou worden verstoord. De laatste jaren gaat het globale uilenbestand sterk achteruit. Alleen al in Nedersaksen was er een terugval van 600 naar minder dan 100 paren. Nordrhein-Westfalen herbergt 80 % (4500 broedparen) van het Duitse uilenbestand. Aankoop van natuurgebieden lijkt ook hier de beste verdediging. (*Geo*, 10 '98)

* Wulpen brengen vaak de nacht door in grote groepen aan de kust. 's Morgens vliegen zij in v-formatie het binnenland in, op zoek naar voedsel. Zo kunnen zij grote afstanden afleggen waarbij snelheden van 60 km/uur gehaald worden. (*Corax*, 17 (2) '98)

DE WIELEWAAL IN DE WETSTRAAT: NATUURVERENIGINGEN BIEDEN REGERING EEN PROTOCOL AAN OVER BIODIVERSITEIT

Nog een half jaar of minder en de volgende verkiezingen komen eraan. Het is te vroeg om nu al prijzen uit te delen, omdat we ervan uitgaan dat de regering eerst nog een en ander moet afwerken.

Het mestactieplan met de bijhorende milieubeleids overeenkomst voldoet niet aan de verwachtingen. Het zou goed zijn als er een aangepaste tekst werd voorgelegd aan het parlement. In het andere geval moet het Vlaams parlement zelf maar conclusies trekken. De uitbreiding van de kwetsbare gebieden en de versnelde invoering van de nulbemesting in groengebieden en voor biologisch waardevolle graslanden, is een absoluut minimum.

De uitvoering van het Natuurdecreet en meer in het bijzonder de afbakening van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) schiet niet op. De eerste kaarten lijken meer op een afbakening van kleine landschapselementen dan van grote eenheden natuur. Als er geen vast tijdschema komt, dan halen we de doelstelling van 125 000 ha in het jaar 2003 nooit (of is dat misschien de verborgen agenda?). Hetzelfde geldt voor de aanduiding van 38 000 ha groene gewestplanwijzigingen.

Andere nobele doelstellingen staan in het Milieubeleidsplan. Het is gemakkelijker om 10 000 ha nieuwe reservaten als doelstelling voorop te stellen, dan om ze aan te kopen, in te richten en te beheren. De plannen voor integraal waterbeheer zijn ook nog niet veel meer dan een vrome wens. Er is nog steeds geen decreet, de bekkencolleges bestaan alleen op papier, rivieren overstromen en de dijken worden dan nog maar eens verhoogd.

De Wielewaal heeft, samen met Natuurreservaten, een aanbod gedaan aan de regering. Wij willen een samenwerkingsakkoord afsluiten waarin klaar en duidelijk staat wat wij van de regering én wat de regering van ons mag verwachten. Dat gaat dan onder meer over de voorrang die moet gegeven worden aan bepaalde uitvoeringsbesluiten, het engagement van de verenigingen om per jaar een minimum oppervlakte terreinen aan te kopen en open te stellen voor het publiek, de gezamenlijke organisatie van een jaarlijkse Week van de Natuur en andere vormen van samenwerking.

Jos Gysels, Stafmedewerker Beleid

KORTE BERICHTEN

- **Grote Nete.** De dijken langs de Grote Nete staan volop in de belangstelling. De Dienst der Zeeschelde maakte dankbaar ge(mis)bruik van de overstromingen om niet alleen de dijken te verhogen, maar ook nog eens drie meter breder te maken. Nu het kalf figuurlijk verdronken is, blijken alle andere diensten de noodzaak van de werken in twijfel te trekken. Toch wil de Dienst der Zeeschelde niet ingaan op het voorstel van AMINAL afdeling Natuur, die de groengebieden in de vallei

wil aankopen en vraagt om een nieuwe dijk landinwaarts aan te leggen. Daar komt nog bij dat de Toeristische Federatie van de Provincie Antwerpen een oog heeft laten vallen op de (verhoogde) dijken en ze wil laten verharderen om er een fietspad op aan te leggen. Of dit mogelijk is zonder schade toe te brengen aan de natuur, zal moeten blijken uit een studie op kosten van AMINAL afdeling Natuur.

- **Ruilverkaveling.** Het Instituut voor Natuurbehoud heeft in opdracht van de Vlaamse Landmaatschappij een studierapport opgesteld waarin onderzocht werd hoe bij een ruilverkaveling rekening moet gehouden worden met het Natuurdecreet. Een en ander zal ingrijpende gevolgen hebben voor de inrichting van de ruilverkavelingen, maar ook al tijdens het onderzoek naar het nut zal veel meer rekening moeten gehouden worden met de natuurwaarden. De ruilverkaveling van Veldhoven-Kreyel in Noord-Limburg, waartoe onze reservaten in de Aa-beekvallei behoren, is meteen een goede test. In die zin heeft De Wielewaal al een brief geschreven naar de provinciale buitendienst van de VLM te Diest.

AMFIBIEËN- EN REPTIELENATLAS VAN DE WIELEWAAL KRIJGT NAVOLGING

In Wallonië werd gestart met het verzamelen van gegevens voor een herpetologische atlas. De natuurbeschermers uit Wallonië vragen dringend om waarnemingen van amfibieën en reptielen kenbaar te maken. Heel wat Wielewalers en Wielewaalafdelingen gaan elk jaar op tocht in het franstalig landsdeel. Ongetwijfeld worden er dan reptielen of amfibieën opgemerkt.

Graag je gegevens

Duid op een fotocopy van een topografische kaart (Michelin-kaart mag ook) met een kruisje nauwkeurig aan waar je een bepaalde soort hebt geobserveerd. Heb je op één kaartblad meerdere waarnemingen, nummer ze dan en geef wat informatie op de achterzijde. Bijvoorbeeld: x1, x4, x6: Muurhagedis, x2, x3: Hazelworm, x5: Vuursalamander.

Vergeet niet op je copie het kaartbladnummer te vermelden.

Belangrijk: Stuur je gegevens naar: De Wielewaal, t.a.v. Hyla, Graatakker 11 in 2300 Turnhout. Wij zorgen voor computerverwerking en het verzenden van de gegevens naar Raïne, de herpetologische werkgroep in Wallonië.

EERSTE HERPETOLOGISCHE STUDIEDAG IN WALLONIE IN NAMEN OP 7 MAART 99 SOORTENKENNIS, VERSPREIDING EN BESCHERMING

Deze studiedag richt zich zowel tot belangstellenden, als tot amateur-herpetologen en mensen die beroepshalve met de natuur bezig zijn. Onder de sprekers drie leden van Hyla!

Katja Claus zal spreken over de atlas 'Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen'

Robert Jooris handelt over het Groene kikkercomplex

Rudy Willockx geeft informatie over het individueel herkennen van Gladde slangen in de vallei van de Bocq.

Deze studiedag gaat door van 9.30 tot 18 uur in de Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix (auditoire M4). Dit gebouw is gelegen in het centrum van de stad, vlak tegenover het Justitiepaleis.

AFDELING ZEMST LAAT DE DORENT NIET LOS

Na de aankoop van een waardevolle weide met Grote pimpinel in de deelgemeente Elewijt heeft Afdeling Zemst terug een stukje natuur kunnen verwerven. Het is een lang, drassig loofbos, 1,13 ha groot, gelegen op een flauwe helling in het Dorentgebied in de deelgemeente Epegem. Het nieuwe reservaat is

sterk verruigd, met voornamelijk opslag van Vlier en Grote brandnetel. In de lagere delen zijn er nog greppels en in een zeer drassig stuk groeien o.m. Gele lis en Moeras-vergeet-mijnietje. Hier en daar zijn uiteraard wat sluikstorters aan de slag geweest en enkele wilgen zijn sinds mensenheugenis niet meer geknot. Er zal een beheersplan worden opgesteld, waarin o.a. de aanleg van een amfibieënpool wordt voorzien (na het verkrijgen van de nodige vergunningen). Dit nieuwe reservaat in de provincie Vlaams-Brabant is zeer belangrijk, omdat het gelegen is in het 80 ha grote natuurgebied de Dorent (Zie Wielewaal jan.-feb. 99). De aankoop is een bijkomende stimulans voor de totale bescherming van het ganse gebied.

De naam?

Op de kadasterplannen wordt het perceel vermeld als 'de weyde achter het kasteel'. Maar de vroegere weide is nu bos geworden en en daarom koos Afdeling Zemst voor de benaming 'Dorentbos'.

Afdeling Zemst blijft verder werken voor het behoud van het Dorentgebied, voor de bescherming van Grote pimpernel en Kamsalamander en voor het herstel van kleine landschapselementen zoals hagen, knotbomen en hooilandjes. Voor zover ons budget dat toelaat, zullen we ook nieuwe terreinen aankopen.

ZOMERREIZEN WIELEWAALAFDELING SCHELDE-LEIE

1. Van 10 tot 23 juli 1999

Busreis naar Slowakije op basis van volpension. Kostprijs maximaal 30.000 F. Er zijn 35 inschrijvingen, maar er zijn nog 10 plaatsen vrij. Voor bijkomende inlichtingen en inschrijvingen telefoneer naar de reisverantwoordelijke Paul Van Ceunebroeck, tel. 055/31 75 38.

2. Van 20 tot 27 augustus 1999

Verblijf in Kampeerboerderij op Oosterend. Richtprijs: 10.000 F per persoon (vervoer tot Harlingen niet in prijs inbegrepen). Er zijn 16 inschrijvingen, maar er zijn nog 14 plaatsen vrij. Het maximaal aantal deelnemers is een 30-tal. Voor bijkomende inlichtingen en inschrijvingen telefoneer naar de reisverantwoordelijke Jacques Vanheeuverswyn, tel. 09/384 43 82.

WIELEWAALAFDELING 'SHEERENBOSCH ORGANISEERT 'VLASSENBOEK OPEN 1999', BEELDENROUTE TEN VOORDELE VAN 'DE NATUUR'

Vlassenbroek Open is een wandeltentoonstelling beeldende kunst, gratis elke dag toegankelijk van 20 juni tot 26 september 1999. Méér dan 40 kunstwerken, zowel figuratief als abstract, worden tentoongesteld langs de Scheldedijk en in het pittoreske kunstenaarsdorpje Vlassenbroek (Dendermonde).

De afstand van de beeldenroute bedraagt 1,8 km. Een bezoek aan de tentoonstelling kan gecombineerd worden met een natuurwandeling in de Vlassenbroekse Polder. Er is de keuze uit een 3, 6, 8 of 9 km wandeling.

WIELEWAALREIS NEUSIEDL: NOG ENKELE PLAATSEN VRIJ

Op blz. 216 van het novembernummer '98 van Wielewaal verscheen een aankondiging voor de Wielewaalreis naar Neusiedler See van 29 mei tot 6 juni e.k. Hiervoor zijn nog enkele plaatsen vrij. Wie zich hiervoor nog wil inschrijven kan dit alsnog doen door overschrijving van 9.600 F op rekeningnummer 145-8264073-23 van Ro-Travel, Kerkstraat 9, 1640 Sint-Genesius-Rode, met vermelding "WW/Seewinkel". Uiterste datum: 31/3/'99.

Vlassenbroek is te bereiken vanaf de provinciale baan Dendermonde-Willebroek ter hoogte van Baasrode, op circa 4 km afstand van Dendermonde.

Een info-wandelfolder-catalogus kost 20 F en is te bekomen in galerij Salix, Dorpsplein, Vlassenbroek.

Bij verkoop van een kunstwerk heeft de kunstenaar er zich toe verbonden om een deel van de opbrengst af te staan ten voordele van aankoop van natuurgebied in de Vlassenbroekse regio.

Deelnemende kunstenaars: Rik Annerel, Lokeren; Marc Baudery, Baasrode; André De Baere, Pepingen; Pol De Bont, Buggenhout; Luc De Bruyne, Baasrode; Mia De Mars, Merchtem; Monique Donckers, Antwerpen; Dirk Eeman, Outer-Ninove; Georges Flips, Antwerpen; Wilfried Jacobs, Lebbeke; Johan Joos, Dendermonde; MaRf, Gent; Peter Meyers, Ruisbroek; Lily Rappelet, Oostende; Jenny Reynaert, Nieuwpoort; Koen Rossaert, Waasmunster; Peter Spittaels, Dendermonde; Bob Stadius, Mariakerke; Lode Tibos, Kontich; Roger Van den Eede, Buggenhout; Hennie Van Engeland, Lier; Josiane Vanhoutte, Oostende; Guido Van Keer, Buggenhout; Pieter Vanneste, Dendermonde; André Verschelden, Hamme; Carla Vervoort, Dendermonde; Staf Vinck, Dendermonde.

Vlassenbroek Open is een initiatief van werkgroep Salix van De Wielewaal v.z.w., afdeling 'sHeerenbosch en wordt gesteund door LIONS Dendermonde en de stad Dendermonde. Info: Galerij Salix, Vlassenbroek 186a, 9200 Dendermonde. Infofoon: 052/33 61 19, 41 18 85, 33 44 56 voor inlichtingen over de tentoonstelling of voor verkoop van een kunstwerk. Meer info in de volgende Wielewaal.

Gustaaf Van Gucht en Pol Meert

**DE WIELEWAAL
WERFT AAN**

EEN MEDEWERKER RESERVATENWERKING M/V

UW PROFIEL:

- U heeft een universitair diploma in de biologie, geologie, bio-ingenieur
- U heeft een goede natuurhistorische kennis. Kennis van plantengemeenschappen is essentieel
- U kan vlot werken met kaartmateriaal
- U bent vertrouwd met het werken met een GIS
- U heeft zin voor initiatief en kan zelfstandig werken
- U beschikt over vlotte mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden
- U beschikt over een eigen wagen

UW FUNCTIE:

- Opstellen dossiers ter erkenning van natuureservaten
- Opvolgen, aanpassen en herindienen oude erkenningsdossiers
- Ondersteunen vrijwilligers bij het opstellen van beheersplannen en erkenningsdossiers
- Mogelijkheid om op termijn door te groeien tot "hoofd reservatenwerking"

Kandidaten sturen hun sollicitatiebrief met c.v. voor 20 maart naar L. Meul, De Blokken 7 te 2360 Oud-Turnhout.

Goed om te weten

GOED NIEUWS VOOR JONGERENGROEPEN: OOK IN 1999 STEUNT DE STICHTING LEEFMILIEU VZW/KBC HUN GROENE PROJECTEN!

Ook in 1999 zal de Stichting Leefmilieu vzw/KBC via haar 'Jeugdactie Natuur-beheer en Landschapszorg' - en dit voor de 29e maal - jongeren stimuleren en financieel helpen bij concrete groene projecten in Vlaanderen.

Werk is er alvast genoeg! Waardevolle natuurgebieden zoals bloemrijke hooilanden, heidegebieden, rietkragen, laagveengebieden,... en tal van interessante landschapselementen zoals houtwallen, hagen, holle wegen, bermen, sloten, poelen,... kunnen - met hun rijke verscheidenheid aan dieren en planten - slechts voortbestaan mits men ze zorgvuldig beschermt, herstelt én beheert. Hiervoor zijn vele, vrijwillige handen nodig. De Jeugdactie wil nu juist jongeren stimuleren een bijdrage te leveren.

De Stichting Leefmilieu stelt een bedrag van 1.200.000 F ter beschikking. De ervaring leert dat met dit bedrag een 60 à 80 jongerenprojecten - na selectie door een onafhankelijke jury - kunnen worden bekroond en gesteund.

Schoolklassen, jeugdbewegingen, jeugdclubs, jeugdraden, jeugdafdelingen van natuur- en milieuverenigingen, groencomité's en socio-culturele organisaties... of andere jongeren in groepsverband - in de leeftijdsklasse van 12 tot 15 jaar - worden met deze vriendelijk opgeroepen uiterlijk tegen 15 maart

1999 een dossier bij de Stichting in te dienen.

Het reglement van de Jeugdactie 1999 en het officiële deelnameformulier kunnen worden aangevraagd bij de Stichting Leefmilieu vzw/KBC, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98. E-mail: leefmilieu@village.uunet.be.

Ook in elk KBC-kantoor kan men terecht voor het reglement.

VIERING 25 JAAR Velt, ZUIDERPERSHUIS, WAALSE KAAI, ANTWERPEN, ZONDAG 18 APRIL, VAN 10 TOT 19 UUR

In de 25 jaar van haar bestaan heeft Velt 40 à 50.000 Vlamingen en Nederlanders milieuvriendelijk leren tuinieren, zowel in de moestuin als in de siertuin. De verse, geurige en gezonde opbrengst van die minstens 1000 ha tuinplezier vormt dan ook de basis voor een smakelijke en evenwichtige ecologische voeding die Velt van in haar prille begin mee heeft gepropageerd. En dat ecologie verder reikt dan de tuinhaag, bewijst Velt door haar steun aan de biologische landbouw en door haar aandacht voor milieu en consumenteninformatie in het tijdschrift Seizoenen.

Op zondag 18 april a.s., de laatste zondag van de paasvakantie, nodigt Velt iedereen met een hart voor milieu uit om die 25 jaar met haar te vieren. Het thema van die dag is 'tijd en ecologie'. Het Zuiderpershuis te Antwerpen is een uitermate geschikte locatie voor het geva-

rieerde programma dat de bezoekers wordt aangeboden:

Aperitifconcert met klezmermuziekgroep / drie panelgesprekken over tijd en voeding, natuur en arbeid / bio-markt met een dertigtal ecologische producenten en milieuverenigingen / afdelingsmarkt / 'ecologische' kunst met smeedwerk, recyclagekunst en de resultaten van de fotowedstrijd / uitgebreid kinderprogramma voor kinderen van 0 tot 15 jaar / praatcafé met rhythm & bluesmuziek / heel veel lekkere biologische drankjes en hapjes / filmafsluiter: Modern Times van Chaplin. Toegangs-prijs voor de hele dag: 150 F voor volwassenen, 50 F voor kinderen.

Voor meer inlichtingen kan u steeds terecht op het nationaal secretariaat, tel. 03/281 74 75.

OPROEP: DIALECTWOORDENBOEK WILDE PLANTEN

Vroeger verschenen in ons tijdschrift reeds oproepen om mee te werken bij het verzamelen van dialectnamen van vogels en zeevissen. Een aantal Wielewalsers zijn daarop ingegaan en hebben meegewerkt aan dat onderzoek. Momenteel wordt gewerkt aan de voorbereiding van een dialectwoordenboek over de dialectnamen van wilde planten. Daarvoor worden mensen gezocht die veel van natuur afweten en nog goed vertrouwd zijn met het dialect van hun streek.

Wie zich geroepen voelt, en hopelijk zijn er dat velen in geheel Vlaanderen, nemen contact op met Tineke De Pauw, Universiteit Gent, Woordenboek van de Vlaamse dialecten, tel. 09/264 40 79 (overdag) of 09/374 73 38 ('s avonds), e-mail: Tineke.DePauw@rug.ac.be. Ze zendt u dan de vragenlijst toe die over een twintigtal wilde plantensoorten gaat.

Gie Luyts

"Voor de natuur of zomaar voor de rust"

LA BRENNE "Pays des milles étangs"

Hoeve Azé, Luis Collée
Azé Ciron, 36300 Le Blanc
Tel. 00/33/254 37 94 64

Verblijf bij Vlaamse boeren op natuurlijke boerderij, ook mogelijkheid voor groepen tot 25 personen

Ter plaatse mogelijkheden tot roeien, zwemmen, vissen. Uitstekende streek om te fietsen.

Het Parc Naturel Regional de La Brenne bestaat uit vijvers, rietvelden, heide, houtwallen, verruigde weiden, bossen... met een enorme natuurrijkdom.

Belangrijk broedgebied en pleistergebied gedurende de najaarstrek (eenden, reigers, roofvogels,...)

Ook stemmige herfstbeleving verzekerd...

TE KOOP

Oude jaargangen Wielewaal (1964-1996) en Oriolus (1987-1996).

Sommige jaargangen onvolledig.

Inlichtingen:

V. Van Gorp, tel. 014/67 84 92.

BOEKBESPREKINGEN

SIRUGUE D., *Les Oiseaux en Morvan, Balades ornithologiques au coeur de la Bourgogne*, s.l., Parc naturel régional du Morvan, 1997, 64 blz., 45 FF (+ 320 BEF).

De Morvan is een noordoostelijke uitloper van het Centraal-Massief en biedt met zijn hoogteverschillen, gaande van 300 tot 900 meter, en zijn Atlantische en continentale invloed een zeer gevarieerd en aantrekkelijk biotoop voor tal van vogelsoorten.

Daniel Sirugue beschrijft een zestigtal soorten in hun milieu, gaande van woud en bos; weiden, velden en hagen; rivieren, beekjes, meren en poelen tot stadsvogels, dwaalgasten en overwinteraars. Vervolgens heeft hij in samenwerking met ornithologen van diverse lokale verenigingen een systematische lijst opgesteld waarin het statuut van alle soorten die in de Morvan voorkomen besproken staat.

Tenslotte krijgt de lezer-vogelliefhebber 14 aantrekkelijke wandelingen voorgeschoteld. Voor sommige tochten is, gezien de afstand, een VTT aangewezen. Het boekje is aangenaam geschreven en volledig. Het bevat naast tekeningen ook 120 foto's waarvan de kwaliteit erg verschilt. Een vlucht Watersnippen op enkele honderden meters afstand, een Wintertaling op een mistige waterplas of een Dwergarend gevat in een plaatje van 2 x 2 cm zijn niet echt overtuigend beeldmateriaal.

De auteur is een doorwinterd kenner van de Morvan. Hij heeft reeds gepubliceerd over de vleermuizen van zijn geboortestreek en werkt nu rond Kerkuil en Ruigpootuil.

OLIOSO G., *Oiseaux de Vaucluse et de la Drôme provençale*, s.l., C.R.O.P. & C.E.E.P., 1996, 207 blz., 150 FF (+ 1000 BEF).

De Vaucluse en de Drôme vormen klimatologisch een overgangszone tussen

Midden-Europa en het Middellandse-Zeegebied. De streek heeft een rijke ornithologische fauna waarin enkele voor Frankrijk zeldzame soorten voorkomen.

In 1982 ontstond de idee een biogeografische atlas van de Vaucluse op te stellen. Eerst werd het Centre de Recherches Ornithologiques de Provence (C.R.O.P.) opgericht. Nadien werden gegevens van overwinteraars en doortrekkers aan deze gegevens toegevoegd. Het studiegebied werd uitgebreid tot het zuidelijk gedeelte van de Drôme en met de medewerking van meer dan 250 ornithologen kwam de huidige atlas tot stand.

Het werk geeft eerst een goede beschrijving van de verschillende biotopen. Deze variëren van de bedding van de Durance, de vallei van de Rhône tot de Lubéron. Met uitschieters als de Mourre Nègre, 1125 meter hoog, en de Mont Ventoux, 1909 meter.

Dit niveauverschil verklaart de aanwezigheid van zo'n 309 soorten, die sinds de achttiende eeuw regelmatig in de streek worden waargenomen.

Het huidige statuut wordt vergeleken met dit van de negentiende eeuw. De eerste regionale avifaunistische studies in Frankrijk beschreven het zuidoosten van Frankrijk. Christian Vansteenwegen beschrijft in zijn *L'Histoire des Oiseaux en France, Suisse et Belgique* deze plots toenemende belangstelling als een "zich snel uitbreidende olievlek", die ontstaat in de Provence en snel gans Frankrijk gaat bestrijken.

De auteur staat niet stil bij de oorzaken van de verdwijning van een achttal soorten en de verschijning van 10 andere in de loop van de voorbije jaren.

De 157 in de streek nestelende soorten werden in kaart gebracht met een raming van het aantal broedparen.

Georges Olioso, geboren in 1942 te Avignon (Vaucluse), doorkruist reeds

meer dan 30 jaar zijn geboortestreek. In 1975 stichtte hij de C.E.E.P. (Conservatoire-Etudes des Ecosystèmes de Provence), de voornaamste natuurvereniging van de streek. In 1985 was hij mede-oprichter van de C.R.O.P. Hij is de auteur van verscheidene bijdragen in nationale en internationale tijdschriften. Maar zijn interesse gaat ook uit naar reptielen, zoogdieren en amfibieën uit de Vaucluse. In het Musée Requien te Avignon heeft Olioso hieromtrent een tentoonstelling uitgebouwd met veel aandacht voor de plaatselijke fauna.

Na zijn *Oiseaux de Vaucluse* heeft de auteur zich aan een studie van de winterse avifauna van de Mont Ventoux en een atlas van zoogdieren, reptielen en amfibieën gezet.

De auteur, nu woonachtig te Grignan (Drôme), organiseert wekelijks wandelingen en maakt het, samen met het C.E.E.P., mogelijk dat reservaten zoals Pau de Mau, in de vlakte van de Crau, toegankelijk zijn voor ornithologen.

Georges Olioso geeft samen met het C.E.E.P. jaarlijks een *Faune de Provence* uit en is eveneens auteur van *Rapaces méditerranéens, Oiseaux de mer en Méditerranée, Ecosystèmes de Crau, Rapaces du Maroc* en een *Liste commentée des Oiseaux de Provence*.

Voor het ogenblik houdt hij zich voornamelijk bezig met studies omtrent de Havikarend en de Kleine torenvalk.

Het boek van G. Olioso is het resultaat van een lang rijpingsproces: overzichtelijk, exhaustief, kortom een oerdegelijke aanrader. Wie deze prachtige streek bezoekt en ook nog iets zuidelijker gaat en de Camargue (de vogelrijke Rhonedelta) bezoekt en hierbij gebruik maakt van *Oiseaux de Camargue* van Isenmann zal dra merken dat dit laatste boek de vergelijking met Olioso niet aankan.

TE KOOP

De Wielewaal jaargangen 1955 t/m 1977, ingebonden. La Faune, Encyclopedie, 10 delen in verzamelband. Het leven der dieren. Grzimek. Encyclopedie 16 delen. Alex Riemis, Rerum Novarumlaan 41, 2300 Turnhout, tel. 014/41 03 60, e-mail: alex.riemis@village.uunet.be

TE KOOP

Kowa 60 mm, zoom 20 x 60 + 27 x WA + Skua. Prijs overeen te komen. Bel na 19 uur: 053/66 03 35.

advertentie

Vogeleiland Texel

Appartement "Waddenzicht" nabij het rotganzenreservaat "Zeebrug" en het broedgebied "De Schorren". Internationaal trefpunt voor natuur- en vogelliefhebbers. Voor meer info vraag onze folder "Texel en Vogelparadijs", tel. 0031/222318853, fax 0031/222318050

Vijfde Natuurstudiedag

Natuurstudie en Biodiversiteit

Geen natuurbehoud zonder
soortbescherming?

Zondag 28 maart 1999
Turnhout

PROGRAMMA

09.00 u. Ontvangst
09.45 u. Verwelkoming

Deel 1: Biodiversiteit: Wetenschap en Beleid

Sprekers: Jacky Van Goethem (KBIN) & Eckhart
Kuijken (IN) & Hans Van Dyck (UIA) & Olivier
Honnay (KUL) & Joris Janssens (AMINAL
afdeling Natuur)

Uitreiking prijs Henri Franckx door Luc Meul
(De Wielewaal, voorzitter)

Deel 2: Biodiversiteit: Bijdrage van De Wielewaal

Sprekers: Joris Bracquené & Jens Verwaerde &
Famke Valck & Bart Christiaens & Pascale
Steurbaut & Jos Gysels (De Wielewaal)

Luc Meul (De Wielewaal, Voorzitter)
Overhandiging van het eerste exemplaar van de
Wegwijzer Biodiversiteit aan Jan Peeters,
Staatssecretaris voor Leefmilieu

Receptie en
bezoek aan de Tentoonstelling Biodiversiteit

Inschrijvingen:

De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout
Email info@wielewaal.be, tel. 014/47 29 50,
fax 014/47 29 51

Inschrijven door storting van 200 F op het
rekeningnummer 068-2218082-19 van De
Wielewaal, met vermelding "Natuurstudiedag
1999".

De studiedag gaat door in het **auditorium van het
vormingscentrum HIVSET**, Herentalsestraat 70 te
Turnhout en is eenvoudig te bereiken met het
openbaar vervoer (10 min. wandelen van het
NMBS Station)

OPENING TENTOONSTELLING
in het totaal vernieuwde Natuurhistorisch
Museum De Wielewaal

BIODIVERSITEIT IN VLAANDEREN

Natuur, heden en toekomst

Zaterdag 27 maart 1999
Turnhout

Is er nog een toekomst voor onze Vlaamse
natuur en welke zijn de randvoorwaarden die
dienen gerespecteerd te worden om een
duurzame ontwikkeling ervan toe te laten?

Deze tentoonstelling loopt van 27 maart 1999
tot en met 31 december 1999

Openingsuren:

dinsdag tot zaterdag van 8u30 tot 17u00
Zondag: enkel voor groepen op afspraak
Groepen kunnen beroep doen op een gids

Bij de tentoonstelling hoort een boekcatalogoog
'Wegwijzer Biodiversiteit'.

Boekingen en meer inlichtingen:

Natuurhistorisch Museum De Wielewaal
Graatakker 11, 2300 Turnhout
Email info@wielewaal.be, tel. 014/47 29 50,
fax 014/47 29 51
U vindt het Natuurhistorisch Museum De
Wielewaal in de Graatakker 11, 2300 Turnhout

